

de Sprokkel

vrijzinnig humanistisch tijdschrift
regio Westhoek Noord

HERFST 2025

Leopold Flam

V.U.: Marc Van Muylen, Galloperstraat 48, 8670 Koksijde | Verschijnt driemaandelijks | oktober - november - december | 14de jaargang nr. 2

Afgiftekantoor: Gent X
P913985 - BC31649

de Sprokkel | 14de jaargang nr. 2
Okt – nov. - dec 2025
Verschijnt driemaandelijks
Verantwoordelijke uitgever: Marc Van Muylem
erkenningnummer: P913985
PB nummer: BC31649
Vrijzinnig Huis Koksijde
Galopperstraat 48
8670 Koksijde
M 0498 56 61 30

Contactadres Vrijzinnig huis Koksijde

Voorzitter: Joeri Stekelorum
T 058 52 08 94
vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com
www.vrijzinnighuiskoksijde.be

Kernredactie

Chris Asseloos
Lieve De Cuyper
Andre Laveyne
Robert Rossel
Marc Van Muylem

Droegen ook bij aan dit nummer

Eddy Bonte
Robert Claes
Julie Dumolein
Kristien Hemmerechts
Lotte Leenknecht
Johny Lenaerts
Marc Mortier
Joeri Stekelorum
Greta Raymaekers
Pink Panther
Paul Van Aelst
Joe Vanderhelst
Guido Van Wambeke
VUB

Bericht aan de lezers en de auteurs

Dit tijdschrift wordt gratis verspreid binnen de vrijzinnig humanistische gemeenschap regio Westhoek Noord. Wens je dit tijdschrift te ontvangen stuur dan je adresgegevens naar vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com. Je gegevens worden, behoudens bezwaar, opgenomen in een bestand beheerd door het huisvandeMens Diksmuide en uitsluitend gebruikt voor de verspreiding van dit tijdschrift.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de door derden geleverde artikels. De kernredactie behoudt zich het recht om ingeleverde artikels te wijzigen, in samenspraak met de auteurs.

Inhoud

Editoriaal	2
Actueel	3
Column	4
Hoofdartikels	5-13
Visietekst	14
Gedicht	14
Jonkies	15
Activiteiten in de regio	16-19
HuisvandeMens	20-21
Lokale vereniging	22-23
Boekbespreking	24-25
Leestip	26
Ideeënfestival	27
In de kijker	28-29
Kunst-Zinnig	30-31

Editoriaal

Dag vrijzinnige vrienden,

Wat een prachtige zomer was het in en rond ons Vrijzinnig Huis Koksijde! Met open deuren en een open geest verwelkomden we bezoekers tijdens de zonnige zondagsontmoetingen, gezellige gesprekken, inspirerende activiteiten en momenten van puur samen-zijn. We deelden verhalen,

inzichten, stilte én gelach. Dank aan iedereen die er deze zomer mee een warm en zinvol seizoen van maakte!

Maar stilzitten? Dat doen we niet. Terwijl de bladeren langzaam beginnen te verkleuren, bruisen wij alweer van de ideeën. September is de start van een nieuw werkjaar van het Vermeylenfonds, Humanistisch Verbond, Mensen & Wetenschap, Willemsfonds en het huisvandeMens. Hun programma zit boordevol boeiende ontmoetingen, lezingen, kunst en reflectie. Zin in een moment vol inspiratie, een zondagse babbel, of gewoon even thuiskomen bij gelijkgezinden? Neem zeker een kijkje op onze activiteitenkalender.

Op donderdag 2 oktober organiseert het huisvandeMens in de Witte Burg een beurs rond waardig levenseinde met Wim Distelmans als spreker. Een initiatief waar we ons als vrijzinnige gemeenschap in de regio op een positieve manier kunnen mee profileren.

Noteer ook de weekends 17-19 en 25-26 oktober met stip in je agenda. De tweede editie van Kunst-Zinnig wordt immers weer een topper en uniek in de regio.

Mensen & Wetenschap Westkust blaast dit jaar 20 kaarsjes uit en dat vieren we op zondag 30 november met als gastsprekers o.a. Raymonda Verdyck, voorzitter deMens.nu. Tijd voor ontspanning is er op 16 november met *Herinneringen in Liedjes* en op 14 december met de fotoreportage over Spitsbergen.

Ik kijk er alvast naar uit om je opnieuw te ontmoeten — nieuwsgierig, kritisch en verbonden.

Het thema van dit nummer is de veelzijdige hoogleraar, filosoof, essayist en vrijgeest Leopold Flam. Veel leesgenot!

Joeri Stekelorum

Op de hoogte blijven van onze activiteiten: kijk dan geregeld op de activiteitenkalender via vrijzinnighuiskoksijde.vrijzinnigwestvlaanderen.be/activiteiten/kalender

Word fan van Vrijzinnig Huis Koksijde op facebook!
www.facebook.com/vrijzinnighuiskoksijde

Abonneer je ook op de digitale nieuwsbrief via
www.vrijzinnighuiskoksijde.be of scan de QR-code

Schrijf mee voor een betere abortuswet!

Nog steeds moeten elk jaar honderden vrouwen uit België naar Nederland reizen omdat abortus na 12 weken hier verboden is. Dat is onnodige stress en een inperking van hun recht op zorg.

Op **28 september – Internationale Dag van Veilige Abortus** – brengen we deze strijd terug in de kijker. Want keuzevrijheid en toegang tot veilige zorg zijn basisrechten.

Zo kan jij helpen:

1. Schrijf een brief naar parlementsleden en vraag om een betere wet. Gebruik onze voorbeeldbrief of deel je eigen verhaal.
2. Bezorg je brief bij een huisvandeMens of mail een scan naar mijnlichaam@demens.nu
3. Verspreid de boodschap: deel de campagne en mobiliseer anderen.
4. Steun De Compagnons, vrijwilligers die vrouwen en transpersonen begeleiden naar Nederland voor abortuszorg.

De briefschrijfcampagne loopt nog tot eind 2025.

Meer info & steun: www.mijnlichaam.be

Mensenrechten in Gaza – Oproep: Stop NU

De mensenrechten in Gaza worden dag na dag verder geschonden. De situatie is ondraaglijk en verslechtert met elk uur. Als vrijzinnig humanistische beweging weigeren we te zwijgen. Daarom roepen we iedereen op het pamflet **Stop NU** te ondertekenen. Niet uit machteloosheid, maar uit menselijkheid.

Wie de beelden ziet, kan niet onbewogen blijven. Kinderen, burgers, gegijzelden – mensen – sterven door honger en geweld. Geen enkel politiek verhaal, geen enkele historische context, kan deze horror rechtvaardigen.

We kennen dit gevoel van schaamte en machteloosheid: Boutcha. Srebrenica. Rwanda. Telkens klonk het achteraf: *“Nooit meer.”*

Maar wat betekent die belofte vandaag?

Het is tijd om radicaal mens te zijn. Tijd om onze stem te laten horen. Tijd om te eisen dat dit stopt. NU.

Daarom vragen we jou om mee te tekenen. Niet uit gemak, niet uit politieke overtuiging, maar uit een fundamenteel gevoel van rechtvaardigheid. Het pamflet stelt vijf heldere, humane eisen die niet genegeerd kunnen worden.

Lees meer en onderteken via www.demens.nu/stopnu

De kijk van ... Julie

Zwijg niet! Vrijheid in tijden van oorlog en onverschilligheid

In het spoor van Leopold Flam

In tijden waarin de nuance onder druk staat en de vrijheid van denken soms plaats lijkt te maken voor slogans en zwart-witdenken, is het goed om terug te grijpen naar stemmen die die vrijheid niet als vanzelfsprekend kenden. Leopold Flam, Jood, verzetsstrijder, filosoof, is zo'n stem. Zijn leven en denken zijn een blijvend pleidooi voor wat hij zelf omschreef als de onopgeefbare "ethiek van de vrijheid".

Flam overleefde Buchenwald, waar hij na verraad terecht kwam voor zijn activiteiten in de sluitpers en het gewapend verzet. De dood had hem bij de kraag, maar hij ontsnapte. Niet zonder littekens. Niet zonder woede. Niet zonder het levenslange besef dat barbarij nooit ver weg is. En precies daarom, omdat hij wist wat het betekent om vrijheid te verliezen, werd hij na de oorlog een onvermoeibare pleitbezorger voor kritisch denken, menselijke waardigheid en verantwoordelijkheid.

Zijn filosofie, diep doordrenkt van de absurditeit van het kwaad, was geen ivoren toren, maar een schuilplaats voor wie weigert te capituleren voor cynisme. Hij geloofde dat het denken een daad is. Geen vrijblijvende oefening, maar een ethische keuze. Voor Flam was vrijheid geen vlag, maar een opdracht. Een taak die elke generatie opnieuw op zich moet nemen. In de stilte na de gruwel koos hij niet voor haat, maar voor het licht van de rede. Voor de dageraad, zoals hij het zelf noemde.

Dat maakt zijn denken actueler dan ooit. Vandaag zien we hoe de waanzin van oorlog opnieuw Europa en het Midden-Oosten binnensluipt. In Oekraïne, waar vrijheid letterlijk onder vuur ligt. In Israël en Gaza, waar geweld en wraakzin blind maken voor menselijkheid. In Iran, waar het regime de bevolking onderdrukt en tegelijk wereldwijd een escalierend machtspeel speelt met Israël en de VS, in de schaduw van nucleaire dreiging. En dichterbij huis, waar complottheorieën, antisemitisme en racisme zich opnieuw nestelen in het publieke debat.

Wie zich vandaag vrijzinnig humanist noemt, kan zich geen gemakzucht of cynisme veroorloven. Want zoals Flam wist: vrijheid sterft niet alleen door onderdrukking, maar ook door

onverschilligheid. Wie zwijgt, werkt mee. Wie alleen toekijkt, neemt geen verantwoordelijkheid. We hebben geen nood aan uniform denken, maar aan pluralistische actievoerders. Mensen die in hun spreken, schrijven, handelen en keuzes die ze maken, opkomen voor menselijkheid, gelijkwaardigheid en vrijheid.

Wat betekent het dan, vandaag, om vrijheid te verdedigen? Het betekent: blijven spreken tegen onrecht, ook als het ongemakkelijk is. Ook als je denkt dat het toch geen enkele zin heeft. Het betekent: kiezen voor waarheid boven leugen of verdachtmakerij. Het betekent dat je bouwt aan ontmoeting over ideologische, religieuze en culturele grenzen heen. Vrijheid verdedigen betekent ook: de twijfel niet schuwen. Twijfelen is geen zwakte, maar een intelligente vorm van denken. Wie twijfelt, blijft zoeken, luisteren, zich bevragen. Maar twijfel betekent niet passiviteit. Integendeel.

Een actieve vrijzinnig humanist twijfelt én handelt. Zoekt het debat op, steunt initiatieven voor vrede, onderwijs en democratische weerbaarheid, en waakt over de rechten van wie zwijgt of zwijgen moet. Niet uit morele superioriteit, maar vanuit het besef dat vrijheid een gedeelde opdracht is. Niet omdat hij of zij het altijd zeker of beter weet, maar juist omdat twijfel een teken van denken en de bron van nieuwe kennis is.

Wie vandaag vrijzinnig humanist wil zijn, doet er goed aan Flam opnieuw te lezen. Niet uit eerbetoen, maar uit urgentie. Zijn werk is geen museumstuk. Het is een brandende fakkel, doorgegeven uit de schaduwen van de twintigste eeuw, met de vraag: wat doe jij met je vrijheid?

Vrijheid begint bij het woord, zei Flam. Bij het spreken tegen onrecht. Bij het durven twijfelen en toch niet zwijgen. Bij het weigeren om weg te kijken. Vrijheid vraagt om moed, maar ook om richting. En in deze tijd betekent dat: een stem zijn voor de vrede. Niet het conflict voeden, maar de dialoog zoeken. Niet anderen uitsluiten, maar ruimte maken. Een vrijdenker kiest voor vrijheid met respect voor anderen. Voor verbondenheid in plaats van verdeeldheid. Dat is geen gemakkelijke opdracht, maar wel een noodzakelijke. De dageraad komt er niet vanzelf. Die moeten we zoeken, beschermen en delen. Met woorden, met daden, met moed.

Julie Dumolein

Leopold Flam

Leopold Flam was een Joodse verzetsstrijder, actief in de sluikpers en de Patriottische Milities, die gedeporteerd werd naar Buchenwald en dwangarbeid verrichtte. Na de oorlog werd hij een toonaangevend filosoof, wiens werk diep getekend was door zijn oorlogservaringen.

Leopold Flam (1912–1995) was een Belgische historicus en filosoof die tijdens de Tweede Wereldoorlog actief was in het verzet. Als lid van het Joodsch Verdedigingscomité (JVC) in Antwerpen speelde hij een cruciale rol in het verspreiden van het clandestiene tijdschrift *De Vrije Gedachte*, waarin hij onder andere schreef onder het pseudoniem 'Flamme'.

In mei 1943 werd Flam als Jood opgepakt en overgebracht naar de Dossinkazerne in Mechelen. Na zijn vrijlating in oktober van dat jaar werd hij in maart 1944 opnieuw opgepakt, ditmaal voor zijn verzetsactiviteiten. Hij werd gearresteerd in de Antwerpse Lamorinièrestraat, samen met vier andere betrokkenen, werd hardhandig ondervraagd door de SIPO-SD (Sicherheitspolizei – Sicherheitsdienst) en opgesloten in de gevangenis in de Begijnenstraat. Vervolgens werd hij gedeporteerd naar het concentratiekamp Buchenwald en naburig werkkamp Hadmersleben, waar hij dwangarbeid verrichtte en getuige was van de gruwelijkheden van het naziregime. Flam hield een dagboek bij dat niet bewaard is, maar dat hij als basis gebruikte voor zijn (postuum gepubliceerde) tekst *Naar de dageraad*.

In mei 1945 werd hij bevrijd door het Rode Leger en keerde terug naar België. Zijn erkenningsdossier voor 'gewapend weerstand' in het Rijksarchief getuigt van zijn activiteiten

voor de 'P.M.' of Patriottische Milities. Deze PM werd opgericht in de schoot van het Onafhankelijkheidsfront, ter ondersteuning van de geallieerden, in aanloop naar de bevrijding. Onder andere het Joodsch Verdedigingscomité ging erin op. Flam verkreeg er na de oorlog een attest van 'gewapende weerstand' voor, evenals een attest van 'weerstand door de sluikpers' en van 'burgerlijke weerstand' voor.

Na de oorlog hervatte Flam zijn carrière in het onderwijs. Hij behaalde in 1952 een doctoraat in de geschiedenis aan de Universiteit Gent en werd in 1961 hoogleraar filosofie aan de ULB en vervolgens aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Flam was medeoprichter van verschillende filosofische verenigingen en tijdschriften, waaronder het Centrum voor de Studie van de Verlichting en de Vlaamse Vereniging voor Wijsbegeerte (1959). Zijn werk richtte zich op thema's zoals ethisch socialisme, existentialisme en de verlichting, en hij publiceerde talrijke boeken en artikelen. In terugkerende thema's als vrijheid, verantwoordelijkheid, menselijkheid en de absurditeit van het kwaad horen we de echo van zijn oorlogservaringen.

VUB

Het innerlijk tehuis van Leopold Flam

Bijna zeventig jaar geleden, in 1957 om precies te zijn, richtte de historicus en filosoof Leopold Flam zich expliciet tot de 'denkende, roerige en strevende jeugd' met een 'oproep' die anno 2025 niets aan actualiteit heeft ingeboet: hoeveel kans maakt een mens die zichzelf wil zijn, die echt, eerlijk en oprecht in zijn gemeenschap wil staan, hoeveel kans maakt zo iemand anno 2025?

Met *Het innerlijk tehuis* levert de schrijver geen traktaat, vertoog of essay af. Hij voert integendeel derden op om met zichzelf in gesprek te kunnen gaan over het onderwerp dat hem heel zijn leven zal blijven kwelen: de eenzaamheid. Of anders uitgedrukt: hoe kan iemand die volledig authentiek wenst te zijn een zinvol leven opbouwen met de anderen en de gemeenschap?

Hoeveel kans maakt een mens die zichzelf wil zijn, die echt, eerlijk en oprecht in zijn gemeenschap wil staan, hoeveel kans maakt zo iemand anno 2025, een tijd van nooit aflatende sociale druk, voortdurende indoctrinatie door een beperkte groep mediakanalen, de verenging van het debat tot Goed of Kwaad, de zelfbewieroking van één maatschappelijk model, misleidende metingen van het Geluk en de cultus van de Angst? Weinig, als we mogen afgaan op het aantal mensen, jongeren vooral, dat vlucht, dichtklapt, ineensluit, ontbindt, implodeert? Of explodeert en de andere, onze medemens, vernedert, vervolgt en vernietigt?

Toneel in pluralogen

Het innerlijk tehuis is geen theoretisch traktaat van de vorsende academicus, maar wel een zoektocht van mens tot mens middels het Woord dat Gesprek wordt, het oprechte gesprek dat na confrontatie tot inzicht leidt, omdat elkeen zijn eigen concrete Zijn aanbrengt. In Flams woorden: 'een vragenboek met talrijke en geschakeerde vele antwoorden' [p. 9].

Hoewel de auteur geen 'dichterlijke of literaire beslommingen' nastreeft, presenteert hij zijn onderwerp in korte hoofdstukjes, 31 in totaal, die elk openen met de schets van een decor – een ruimte, meubelen, licht, schaduw, aankleding – en daardoor scènes van een toneelstuk oproepen. Omdat elk hoofdstukje bestaat uit een gesprek, van dialogen tot 'pluralogen', wordt een tweede keer de indruk gewekt dat hier toneel wordt gespeeld. De spelers stellen overbekende mythologische personages voor [Job, Janus, Lucifer], maar ook Gestalten [de Boodschapper, de Harlekijn], historische figuren [Beethoven, Napoleon, Spinoza], bakens uit de hoogcultuur [Cagliostro, Ophelia], moderne iconen [de Geneesheer], ja, zelfs banale typetjes zoals de naoorlogse ambtenaar-kunstkriticus.

De truc van Flam bestaat erin dat hij deze figuren diachronisch opvoert, zodat uitwisselingen ontstaan die

tijd, ruimte en cultuur overstijgen en daardoor gefingeerde, maar ook boeiende contrasten verschijnen die tot aparte inzichten kunnen leiden. Wat dacht u bijvoorbeeld van een samenspraak tussen Marx, Ophelia en Diana? Flam laat zichzelf samenvallen met meer dan één figuur en komt dus als schrijver tussen in de gedachtegangen die hij zelf construeert.

Een scheppende zaak

Wie met het leven worstelt, zoals Flam, gaat logischerwijs op zoek naar een houvast, richtingwijzers en modellen – rolmodellen, om binnen het toneelkader te blijven. Is *Het innerlijk tehuis* geen handleiding voor het goede leven, het heeft minstens tot doel de lezer, en in het bijzonder de jeugd aan te spreken, de jeugd van de 'zwevende horizonten', die waait in de 'stormende wind'. Om te kunnen stormen echter, dient ook een 'denkend centrum' voorhanden te zijn, zeg maar een 'innerlijk tehuis', een oord van 'kalmte, meditatie en klaarheid', waarin we leven met de anderen. Die verbondenheid is geen verticaliteit, maar een 'scheppende zaak' [pp.7-9].

Onder de titel 'Verbondenheid met de mens', opent het boek met een dialoog tussen de profeet Elias en De Harlekijn, derhalve met een tegenstelling die om een oplossing vraagt. Geen definitieve oplossing echter, want de verbondenheid is geen toestand, maar een flexibel en veranderlijk gegeven. De mens is 'levend' wanneer hij met de andere rekening houdt, niet met woorden, maar met daden, 'liefdelijke daden' in een 'daadwerkelijke feitelijkheid' [p. 16]. Elke mens dient iemands leerling te zijn en moet daarenboven minstens een schaduw hebben. Jeremias telt er zelfs drie: de Harlekijn, Pierlala en Pantalone [p. 21] en dat is maar goed ook, want Jeremias achtte zich de spreekbuis van God en meende dat diens Woorden volstonden. Flam rekent in één ruk door af met de intellectuelen, vooral de hoge ambtenaren en de scribenten, die enkel uit zijn op roem en voor de rest zichzelf sussen met een 'algemeen menselijk geweten', een immanentie en dus een dogmatiek als een ander [p. 26]. Tegenover dat vermeende immanente geweten, plaatst Flam een 'innig en diep medeleven' met alle mensen. Alle.

De 'innerlijke stilte' lijkt hem het enige alternatief voor deze ernstige tijden en de ondergang van 'een waarlijk geestelijk leven'. Leerling, schaduw, liefde, daden: hieruit kan verbondenheid en een 'hartstochtelijk bestaan'

voortvloeien [p. 44]. Op beloning dient men echter niet te rekenen, want 'een goede mens leidt een vruchteloos bestaan' [p. 40], het 'vruchteloze' dat bij Sartre, Camus, Pinter en Beckett ook wel het 'absurde' werd genoemd. Deze va-et-vient tussen daden, eenzaamheid, verbondenheid en het vruchteloze, doet vooral aan de Sisyphos van Camus denken, want men moet volgens Flam de moed blijven hebben om te doen [p. 40]. Telkens opnieuw beginnen is de kracht van de mens [p. 22], kortom de 'blijde droefheid'. Denk ook aan Paul van Ostaijens 'ik wil beproeven naakt te zijn' en 'bloot zijn en beginnen'.

Daartoe dient men ook 'innerlijke klaarheid' te scheppen [pp. 44-45].

Op naar de vrije samenleving

Leopold Flam spreekt niet vaak van humanisme of vrijzinnigheid, maar wel van humaniteit. Om zijn punt te maken, legt hij de volgende woorden in de mond van Napoleon: 'De humaniteit is geen voorschrift. Ze is een houding' [p. 61]. Anders gezegd: de humaniteit komt niet voort uit de slaafse, ideologische gehoorzaamheid aan hen die een moraal voorschrijven. Ze is het werk van 'hemelbestormers' [p. 50] wier harstochten en gevoelens zich niet tegen de rede verzetten, maar integendeel verlangen dat de rede hen leidt [p. 66].

Flam verlangt heel hard naar een nieuwe mens, een nieuwe samenleving, een nieuwe tijd, ja, naar een broederschap die iedereen zou insluiten.

In een sterke dialoog tussen De Rechter en De Beschuldigde, geeft uitgerekend deze laatste de toon aan: hij spreekt als een zelfstandig denker, vrij van vrees voor de verdoemenis, en noemt zichzelf een 'utopist', dit wil zeggen een dromer die de toekomst ontwaart zonder het heden los te laten, het 'toekomstig heden' in de terminologie van Flam. De rechter ziet in hem de allergevaarlijkste misdadiger, aangezien hij de 'persoonlijke zelfstandigheid' predikt. De Beschuldigde echter, beroept zich zoals Jezus op het Licht in elk van ons en niet op de Wet die boven ons staat.

Dan volgt een ongebruikelijk standpunt: dát Licht heeft geen duisternis nodig om zich te onderscheiden, want dát Licht is 'ware goedheid'. Ongebruikelijk, omdat Flam zich afwendt van de typisch Westerse dichotomie, de tegenstellingen die noodzakelijk zouden zijn om de juiste weg te kunnen vinden. De juiste weg is er simpelweg. Flam kan deze redenering poneren omdat hij absolute categorieën zoals het Goede of het Juiste heeft vervangen door daden, 'stalen daden' [pp. 76-83].

De Vriendenkring van Lucifer

De auteur blijft creatief op het thema variëren middels steeds meer personages en concepten [Ahasverus, Van Gogh, de Jonge Dichter, de Fee, de Geleerde, enz.], ja, zelfs middels een instrument, de viool, die in dialoog gaat met de vioolspeler.

De essentie lijkt me echter al halverwege het boek te vinden. Wanneer Lucifer vaststelt dat hij onder de mensen nog weinig te zoeken heeft en het alternatief ziet in een reis 'naar binnen', een reis naar het innerlijk tehuis van de boektitel dus, stellen zijn gespreksgenoten voor om een 'nieuwe vriendenkring van Lucifer' op te richten. Ze zijn met zes. Er ontbreekt dus een Zevende Man. Janus beseft plots dat hij niet enkel de Eerste Man van het gezelschap is, maar ook de Zevende, de laatste, die de vriendenkring sluit en mogelijk maakt. Dit is een rechtstreekse verwijzing naar de vrijmetselarij, want een ware loge – de kring – telt minstens zeven leden.

De Natuur

De reis naar binnen, de tocht naar het borgende Innerlijk Tehuis, kan niet worden losgekoppeld van de reis naar buiten, naar en in de samenleving – alweer een nauwelijks verholen verwijzing naar de vrijmetselarij, namelijk naar de introspectieve Leerling en de Gezel die de wereld bereist. Deze twee fasen van het leven, vormen de basis voor de derde en laatste: het Meesterschap, dat niet noodzakelijk is gegarandeerd en hoe dan ook voortdurend terugkoppelt naar de basis, die van de eeuwige leerling die we allemaal blijven [pp. 131-32].

Uiteindelijk zet Flam nog een stap, een stap die anno 1957 amper aan de orde was en dan ook verrast: de stap naar een bredere kring, de Natuur. Spinoza wordt opgevoerd om te verklaren dat hij 'het bewustzijn van de eenheid van de Natuur en de Geest' beschouwt als 'het hoogste goed' dat een humanist kan nastreven [pp. 178-180].

Overstijgen

De tientallen diepzinnige uitspraken over de relatie tussen het authentieke individu en de gemeenschap, brengen geen soelaas zolang ze uitgaan van een of-of, van onoverkomelijke tegenstellingen. Hoewel de filosofie van Lucretius het boek afsluit, is het Janus, tegelijk begin en einde, tegelijk het ene en het andere, die een vruchtbare werkwijze voorstelt: de overstijging door beide elementen te koppelen. Janus: 'Hoe verder ik op de weg naar mezelf geraak, des te dichter kom ik bij de andere' [p. 100].

Referentie: Leopold Flam:

Het innerlijk tehuis, De Vlam, Gent, 1957.

Eddy Bonte

publicist en radiomaker, gewezen freelancer voor

De Morgen en Knack.

Kwintessens

“Vanuit de duisternis koos Leopold Flam de weg naar het licht van de rede”

Filosoof Leopold Flam (1912-1995) documenteerde zijn onwaarschijnlijke leven in uitgebreide en zeer persoonlijke dagboeken. Kristien Hemmerechts en Guido Van Wambeke brengen een selectie fragmenten samen in een nieuw boek, waarin ook brieven van Flam te lezen zijn. Als kind van ongeletterde Joodse migranten groeide hij op in Antwerpen in grote armoede. Na zijn arrestatie als verzetsman werd hij gedeporteerd naar Buchenwald. Hij overleefde de kampen en werd onder meer professor filosofie aan de VUB.

Wat zegt de titel van het boek, *Ik zal alles verdragen, ook mezelf, over de figuur Leopold Flam*?

Kristien Hemmerechts: “Leopold Flam was heel erg bezig met zelfonderzoek. Zijn dagboeken vertellen niet alleen wat er gebeurd is, maar zijn ook een manier om een ethische weg uit te stippelen. Hij zegt vaak: 'Ik wil een mens zijn'. Natuurlijk is hij een mens, maar daarmee bedoelt hij een menselijke mens. Ik zal alles verdragen, ook mezelf is een soort taak die hij zichzelf oplegt. Daarin zit tegelijk ook heel veel zelfkennis omdat hij beseft dat hij niet altijd de gemakkelijkste mens is.”

Portretfoto Flam: Fotoarchief CAVA
© Jeanine Lambrecht

Guido Van Wambeke: “Belangrijk is dat het citaat stamt uit 1956-57, een latere periode in zijn leven. Hij heeft dan al heel veel meegemaakt en letterlijk moeten verdragen. Het zijn extreme situaties: oorlog, opsluiting in Dossin, deportatie. Hij heeft veel moeten verdragen en zegt dat hij het ook zál verdragen, en dus ook zichzelf.”

Kristien Hemmerechts: “Angst lijkt me zijn grondgevoel te zijn, gekoppeld aan de moed en de wil om hem meester te blijven. Hij wil die beheersen. Er zijn passages waarin de angst doorbreekt, waarin hij zelfs bang wordt van de muren en de kast in zijn kamer. Al voor de oorlog is hij bang gevolgd te worden, kijkt hij thuis onder zijn bed. Desondanks doet hij tijdens de oorlog ontzettend dappere dingen. Hij neemt de trein, wat hij als Jood helemaal niet mag. Hij gaat naar concerten, hij helpt mensen. Eigenlijk is hij heel moedig, maar die angst is er wel en die probeert hij te overwinnen en te controleren.”

Wat doet Leopold Flam tijdens de Tweede Wereldoorlog?

Guido Van Wambeke: “Hij zoekt onderdak voor Joodse kinderen en volwassenen, en geld om hen eten te geven. Verder is hij heel actief bij het verzetsblad *De Vrije Gedachte*.”

Kristien Hemmerechts: “Bij zijn tweede arrestatie heeft hij het meest recente exemplaar van *De Vrije Gedachte* bij zich. Heel interessant is dat je in het dagboek leest dat hij dag en nacht in het getouw is om onderduikadressen te vinden of kinderen weg te brengen. Je krijgt het gevoel dat hij heel veel op zijn schouders krijgt.”

Waarvan wordt hij beschuldigd bij zijn arrestatie?

Kristien Hemmerechts: “De eerste keer wordt hij herkend door Gros Jacques, een Poolse Jood die samenwerkt met de nazi's. Dat moet een heel griezelige figuur geweest zijn. Op een hoek ergens in Brussel ziet hij Flam. Die kan niet weglopen, want is helemaal verstijfd van angst. Na die arrestatie als Jood in mei 1943 belandt hij in de Dossinkazerne. Hij mag na een tijd Dossin verlaten. Omdat Leopold Flam hier opgegroeid is en gestudeerd heeft aan de UGent kan hij een beroep doen op bepaalde mensen, zelfs collaborateurs. Ik kan die vrijlating anders niet plaatsen.”

“Zijn vrouw Julia Isbutsky draagt net als hij geen Davidster. Vanuit de Dossinkazerne maant hij haar aan om veel meer thuis te blijven. Hij hoort er van anderen dat ze haar ergens hebben ontmoet. Straf hé. Zij was totaal niet bang, zo lijkt. En hij ook niet.”

“De tweede keer wordt hij gearresteerd als verzetsman op 15 maart 1944. Waar vandaag het Antwerpse provinciehuis staat, huist in die tijd de Sipo-SD (Sicherheitspolizei-Sicherheitsdienst, de politie van de SS – red.). Wie wordt gearresteerd, wordt daar eerst hardhandig ondervraagd.

Van daar gaat Leopold Flam na twee weken naar de Begijnenstraat. Uiteindelijk wordt hij in Antwerpen-Oost op transport gezet naar Buchenwald. Hij beschrijft hoe hij bij zijn deportatie door de raampjes van de trein een buurt ziet die hij heel goed kent.”

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: **Flam**
 Vorname: **Leopold**
 Geb. am: **16.3.12 in Antwerpen**
 Stand: **verh.** Kinder: **1**
 Wohnort: **Antwerpen**
 Strasse: **Van Aerdestraat 36**
 Religion: **gibl.** Staatsang.: **Belgien**
 Wohnort d. Angehörigen: **Antwerpen**
 Eingewiesen am: **8.5.44**
 durch: **Chaf Sipo - 00 - Brüssel**
 in KL.: **Buchenwald**
 Grund: **Polit. Belgier**
 Vorstrafen: **keine**

Überstellt: am: an KL.
 Entlassung: durch KL. mit Verfügung v.:

Strafen im Lager: Grund: Art:

Personen-Beschreibung: Größe: **161** cm
 Gestalt: **m. stark**
 Gesicht: **schl.**
 Augen: **grünblau**
 Nase: **gebogen**
 Mund: **klein**
 Ohren: **ger.**
 Zähne: **1 f.**
 Haare: **schwarz**
 Sprache: **deutsch, engl.**

Bes. Kennzeichen: **schwarze aus KL**
 Charakter-Eigenschaften:

Sicherheit b. Einsatz:

L.T.S. FOTO Nr. **174**
 Körperliche Verfassung: **4/90**

KL-501. 43-800000

Häftlings-Personal-Karte, Flams registratie in Buchenwald: © Erven Leopold Flam

Wat gebeurt er nadat hij in mei 1944 in Buchenwald terecht komt?

Guido Van Wambeke: “Zonder dat ze het van elkaar weten, komt Leopold Flam in Buchenwald aan met hetzelfde transport als zijn broer. Die is ook opgepakt als verzetsstrijder. Al snel wordt Leopold Flam overgeplaatst naar het werkkamp van Hamersleben. Daar blijft hij tot hij in mei 1945 vrijkomt.”

Kristien Hemmerechts: “Antwerpen is al bijna negen maanden vrij als hij terugkeert. De sfeer is helemaal anders. Dat zorgt voor een conflict tussen Flam en zijn vrouw. Zij heeft al negen maanden de vrijheid van het bevrijde België geproefd. Hij vindt haar plots veel te mondain.”

Guido Van Wambeke: “Hun werelden liggen op dat moment heel ver uit elkaar.”

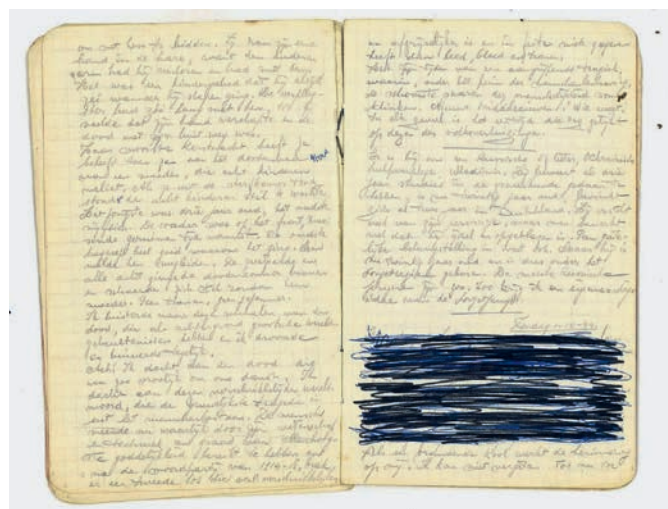
De dagboekfragmenten uit 1946 lijken een soort teleurstelling uit te stralen. Teleurstelling omwille van de manier waarop men hier met de oorlog omgaat, misschien wel de collaboratie voor een stuk vergoelikt.

Guido Van Wambeke: “Zijn grote ontgoocheling ligt in eerste instantie in Julia. Hij heeft gehoopt op de grote verzoening en die is er niet gekomen.”

Kristien Hemmerechts: “Hij raakt ontgoocheld in het communisme. Hij krijgt binnen de kortste keren ruzie met de redactie van een Joods blad dat hij opricht. Hij schrijft: 'Iedereen dacht dat na de Tweede Wereldoorlog een nieuwe tijd ging aanbreken, en wat stelt men vast: niets nieuws. De crisis van 1939 gaat nu voort, intenser

dan toen, dreigender. Velen spreken van een Derde Wereldoorlog. Welnu, ik kan het niet aanvaarden.' Hij is heel erg ontgoocheld. Later blijkt een aantal collega's van hem oud-collaborateurs te zijn. Je zou hopen op een soort happy end. Nee, dat is niet zo.”

Guido Van Wambeke: “Zijn grote ontgoochelingen dateren uit zijn jeugd toen er al ontzettend erge zaken gebeurd zijn. In Polen sterven twee broertjes van hem terwijl zijn ouders aan het leuren zijn. Zijn grote trauma, schrijft hij zelf, zit bij dat soort ervaringen. Ook bij de diepe armoede waarin hij opgroeit. Hij schrijft dat hij in het kamp het gevoel heeft boete te doen. Voor de manier waarop hij zijn ouders behandeld heeft, bijvoorbeeld. Psychologisch klopt dat voor hem.”

Fragment Buchenwald-Hamersleben dagboek: © Stad Antwerpen, Letterenhuis

Al in 1930 omschrijft hij een voorval van Jodenhaat. Heeft die haat hem in de jaren 30 beïnvloed?

Kristien Hemmerechts: “Dat is heel wisselend. Er zijn passages waarin hij zegt trots te zijn dat hij Jood is. In andere passages, vooral na de oorlog, lijkt hij te geloven dat er iets mis is met de Joden. Dat hij dat idee bijna verinnerlijkt heeft, vind ik zo pijnlijk.”

Guido Van Wambeke: “Tijdens de oorlog spreekt hij over 'mijn volk'. In een brief schrijft hij aan zijn vrouw dat hun zoon zich vooral Joods moet voelen.”

Kristien Hemmerechts: “Na een aanvaring in 1931 met twee geheime agenten die zich anti-Joods uitlaten, schrijft hij: 'Ik ging van hen als geknakt, als gebroken weg – het hoofd draaide me, ik voelde me onwel. Ik schold me voortdurend voor een lafaard uit. Toen wilde ik neerknielen op de grond onder mij, de vermoeide en zwoegende aarde kussen, en haar om vergiffenis smeken dat ik haar met mijn vuil leven bevlek.’”

Guido Van Wambeke: “Dat zijn zo’n huiveringwekkende zinnen, zo pijnlijk.”

Leopold Flam, zijn vrouw Julia Isbutsky en zontje Plato, kort na zijn terugkeer uit de kampen: © Erven Leopold Flam

Kristien Hemmerechts: “In die periode is hij er trots op Jood te zijn. Maar hij is ook boos. Hij is zo arm en je hebt dan al die rijke Joden. Hij wil daar niets mee te doen hebben.”

Guido Van Wambeke: “Daarom neemt hij er ook afstand van. Die Joodse gemeenschap is een minderheidsgroep, maar als bedelaarskind behoort hij daarbinnen nog eens tot een marginale groep.”

Kristien Hemmerechts: “Maar het meest pijnlijke is voor mij de periode na de oorlog. Omdat je wat naïef denkt dat de wereld toch haar lessen zal hebben geleerd. Maar dat is niet zo. Na enkele jaren komen de zwarten (collaborateurs - red.) vrij en dan merkt hij dat zijn collega op het atheneum roddelt over hem als Jood. Zijn reputatie als communist speelt hem ook parten.”

Jullie zijn heel intensief bezig geweest met de figuur van Leopold Flam. Welk beeld van hem blijft bij jullie meest hangen?

Guido Van Wambeke: “Dat het een ongelooflijk boeiende en fascinerende figuur is die een spectaculair parcours heeft afgelegd. Het kind van analfabete leunders klimt op tot een sociale positie waarin hij uiteindelijk prof filosofie wordt aan de VUB. Wat onderweg gebeurd is, is allemaal even boeiend en spectaculair.”

Kristien Hemmerechts: “Hij groeit letterlijk op in de duisternis van een vuile kelder. Je moet je dat proberen voor te stellen. Je ouders kunnen lezen noch schrijven en jij neemt je voor dat je wil lezen, filosofie studeren. Dat

is letterlijk de weg uit de duisternis naar het licht van de rede, waarbij je die extreme armoede moet overwinnen, de Holocaust moet passeren, twee periodes van gevangenschap meemaakt.”

“Guido en ik hebben er dikwijls over gediscussieerd en we zijn het niet helemaal eens, maar ik vind Leopold Flam een ongelooflijk schone mens. Hij heeft kanten die niet zo fraai zijn, maar die heeft elke mens. En je moet beseffen dat hij dingen aan een dagboek toevertrouwt die hij niet luidop zou zeggen. Dat is voor mij net de rijkdom van die dagboeken: je kijkt in een hart en ziel zoals je dat zelden of nooit kan doen. Ik ben van die man gaan houden, wat absurd is, want ik ken hem niet. Ik denk dat het een goed, goed mens was.”

Ik zal alles verdagen, ook mezelf, samengesteld door Kristien Hemmerechts en Guido Van Wambeke, Uitgeverij De Geus, 2023

Interview voor Antwerpen Herdenkt, © Matthias Van Milders

Leopold Flam, oneigentijds maar toch zó actueel

“Flam, dat is rook, vuur, gensters, ondergronds gerommel, eeuwige onrust. (...) Ach, lieve god, waarom zit er niet een beetje meer Flam en vuur in ons kleine Vlaamse wereldje?” Dat schreef Louis Paul Boon over de Belgische filosoof Leopold Flam (1912-1995). Nu werden zijn dagboeken uitgegeven. (*) In dit artikel vraag ik aandacht voor zijn filosofie.

Na het mislukte avontuur om Camille Huysmans op 94-jarige leeftijd tot Kamerlid te laten verkiezen, bezon Flam zich over zijn eigen falen, met een breed opgezette ‘confessio philosophi’, dat zou uitmonden in ‘De Bezinning’ (1968), en waarin hij bekent: ‘Ik kan niet werkzaam zijn als een militant in de een of andere organisatie aan de ene kant, en ik kan ook niet het initiatief nemen op politiek gebied, gezien mijn geringe betekenis en mijn gering gehoor. Hetzelfde probleem stelt zich overigens aan de meeste Vlaamse schrijvers, vandaar hun stilzwijgendheid’ (Flam 1968, 227).

Hoezeer Flam zich ook bewust was van bepaalde problemen, oplossen kon hij ze niet. Zoals hijzelf vrijmoedig toegeeft: ‘Ik kan geen profeet zijn met een heils- of bevrijdingsleer en ik behoor tot geen enkel volk waaraan ik de weg uit Egypte naar het Beloofde Land zou kunnen tonen. Ik ben niet langer aangesloten bij een beweging. Toch ben ik bewust burger van het land waar ik woon en werk en weet ik mij tegenover dit land verplicht. (...) Wie ben ik dus? Wat ben ik? In de eerste en enige plaats een filosoof, namelijk een

enkeling die zichzelf poogt te verwezenlijken, die van zichzelf uit poogt te leven in geëngageerde en vrije relaties met anderen, binnen een bepaalde, historisch gegeven kring. Ik heb me tot nu toe het meest verwezenlijkt in de schriftuur, maar ze is eenzijdig indien ze alleen als schrijverswerk wordt beschouwd. Ik ben ook leraar en ik heb een bepaalde sociale opdracht en verantwoordelijkheid. (...) Mijn betekenis en zin is de zelfverwezenlijking, die niet mogelijk is zonder de zelfverwezenlijking van zoveel mogelijk mensen, zonder onderscheid van huidskleur, taal of religie. (...) Mijn werk is het monologion van een filosoof, die zijn één-zijn, zijn enkelheid in de horizon van de logos, van het zelf, dat de autonomie van de enkeling is binnen een vrije en universele gemeenschap, poogt te verwezenlijken. (...) Ik ben in dit opzicht een schrijver voor zover ik anderen tot schrijven poog aan te sporen, een filosoof voor zover ik al mijn lezers en zoveel mogelijk mensen tot filosoferen wil brengen. Ik ben dus geen buitengewoon iemand, die zagezegd geïnspireerd zou zijn door de Heilige Geest, door de Wereldgeest of de Mensheid, maar ik vind een zin in mijn bestaan voor zover ik

me tot de anderen richt als mijn gelijken' (Flam 1968, 203-205).

Nihilisme

In navolging van Nietzsche beschrijft Flam de moderne tijd als een tijd van nihilisme. Het is een tijd waarin 'de dood van God' tot in de diepste vezels ervaren wordt. De dood van God betekent de ondergang van de waarheid: niets is nog waar, de onderscheidingen vallen weg, zoals die tussen goed en kwaad, schoon en lelijk. Voor Nietzsche betekende de dood van God, zo legt Flam uit, een totale ontwaarding van alles, een instorting van alle waarden en idealen. Het gevolg hiervan is de verdwijning van elke levenszin, die immers verband houdt met het onderscheid tussen goed en kwaad. Het nihilisme dat hieruit voortvloeit is negatief, het is een negatief nihilisme, dat verwijst naar de deemstering van alle idealen en idolen, naar een behoeftige tijd van ontkleuring, waarin de enkeling gedesorienteerd is.

Daarop geeft Flam een doordringende analyse van zijn tijd - midden jaren zestig - die op een bijzondere manier terug actueel geworden is. Flam: 'Er is geen politieke of godsdienstige beweging of ze heeft een oud en versleten karakter. Geen enkele politieke partij en geen enkele kerk gelooft nog in haar beginselen en idealen. Deze zijn dode idolen, die nog mooie museumstukken zijn, maar waaraan niemand meer gelooft. De socialist weet niet goed waarom hij socialist is en spreekt soms de taal van een katholiek of van een revolutionair of van een fascist, terwijl de katholiek zich meester maakt van socialistische leuzen. We beleven op dit moment de stille uitdoving van elke socialistische gedachte. (...) Op godsdienstig gebied heeft zich het opportunisme en empirisme zozeer ontwikkeld dat de meeste godsdiensten tot hun vocabularium toe veranderd hebben. (...) De hedendaagse mens is een nieuwe mens die in een technische wereld moet leven en die zich in een technische wereld heeft te organiseren. Omdat hij met oude idealen leeft, onthutst hem de wereld en weet hij niet meer waar hij staat. Hij voelt zich eenzaam en ontkend in een maatschappij die hem steeds maar vreemder wordt. (...) Samuel Beckett geeft in Eindspel wellicht het best deze innerlijke ontstemming weer van een mens voor wie alle glans der dingen uitgedoofd is' (Flam 1966, 173-176).

De dood van God betekent de ondergang van elk intellectueel en moreel gezag. Maar, zo waarschuwt Flam, we mogen ons niet door de schijn laten bedriegen: 'Het gezag is wel dood, maar de behoefte aan gezag is levendig gebleven' (Flam 1966, 144).

In een colloquium over extreemrechts, dat in 1990 in Antwerpen gehouden werd, wees de Franse filosoof Jean-Marie Heinrich op het baanbrekende werk van Theodor Adorno en zijn medewerkers van de Frankfurter Schule over de autoritaire persoonlijkheid. Om er evenwel onmiddellijk

aan toe te voegen: 'Klaarblijkelijk zijn de educatieve waarden en principes na de oorlog in aanzienlijke mate veranderd en lijken de heersende kenmerken van de mentaliteit van de "consumptiemaatschappij" niet te beantwoorden aan die van de autoritaire persoonlijkheid. De nieuwe mentaliteit, die zowel ondersteund wordt door de ideologieën als door de socio-economische realiteit, en die zowel bij de nieuwe "middenklassen" als in de volkse lagen tot ontwikkeling komt, lijkt zich veeleer te baseren op de drie-eenheid antiautoritarisme/individualisme/genot, waarbij genot zowel voorwerpen als vrije tijd en seksualiteit omvat' (Heinrich 1990).

Het antiautoritaire gezin, het consumptieve egocentrisme en de houding van onverschilligheid die met de genotsucht gepaard gaat, lijken hem drie belangrijke kenmerken van een nieuw persoonlijkheidstype, dat erg verbreid is in de westerse samenleving, en dat hij als 'amorf' en 'vluchtig' wil omschrijven. Hij is dan ook van mening dat dit persoonlijkheidstype weinig weerstand kan bieden aan de extreemrechtse propaganda, en dat bijgevolg het psychologisch potentieel voor een extreemrechts' succes bij vele mensen duidelijk aanwezig is, wellicht, zegt hij, in veel sterkere mate dan het verzetspotentieel.

Opstand

In dezelfde periode waarin Flam het hedonisme hekelt, stellen de situationisten vast dat de grotere mogelijkheden om, dankzij de economische groei, steeds meer goederen te kopen, geleid heeft naar een toenemende vervlakking van de sociale verschillen. De 'levenskwaliteit' wordt zodanig genivelleerd dat de toenemende koopkracht - de kracht om lege goederen te kopen - niet langer meer de bron van rijkdom vormt, maar wel van een relatieve - geestelijke - armoede. De paradoxale toestand van steeds rijker te worden aan arme dingen wordt door de situationisten gedefinieerd als het moment van de veralgemeende vervreemding. De Franse schrijver Georges Perec zou in 'De dingen. Een verhaal uit de jaren zestig' (1965) een ontluisterend portret van de eerste 'luxegeneratie' na de oorlog schetsen. Marcuse zou in 'De eendimensionale mens' (1964) een samenleving hekelen, waarin, door het verbeteren van de levensvoorwaarden, de mensen tevreden zijn met hun eigen lot, zodat zij zich identificeren met deze samenleving, alsof dit de 'best mogelijke' zou zijn.

Onmiskénbaar heeft ook Leopold Flam dit alles in gedachten wanneer hij het heeft over 'de dood van God', dat voor hem verschijnt als de ontgoocheling, geboren uit een objectieve gebeurtenis, die Flam 'de reële ontkleuring van de wereld' noemt. Het gaat gepaard met de huiveringwekkende bewustwording van het Niets. Dit kan zich manifesteren als walg voor het bestaan, maar ook, zoals we net gezien hebben, als een losbandig zoeken naar plezier.

Maar er bestaat ook een nihilisme, zo stelt Flam, dat het Niets bewust ervaren heeft en dat naar de opstand leidt. Het opstandig nihilisme is niet metafysisch, zegt Flam, het kan ook niet historisch zijn, het is existentieel. 'Existentieel is de opstand omdat de enkeling in de eindige tijd zich verwezenlijkt en zich in de eindigheid verzet tegen het eeuwige of het positieve gelaat van het Niets. In de opstand wordt het Niets geheel beleefd en ervaren in de waarheid van gans zijn verschrikking. De opstandige mens maakt zich in geen enkel opzicht illusies. Hij rekent op geen erkenning, hij weet dat hij gans eindigheid is, hij heeft geen troost nodig en ook geen aanmoediging, want zijn grote kracht is juist het Niets dat hij door zijn doen nietigt. Hij heeft de hoop op een toekomstig paradijs niet nodig om zich met alle macht tegen de goden zonder uitzondering te verzetten, en zo hem gevraagd wordt waarom hij opstandig is, kan hij maar antwoorden: om niets' (Flam 1966, 155).

Waar het na de dood van God op aankomt, is een nieuwe levenszin te vinden en te funderen. Flam verwijst in dit verband naar de mythische figuur Prometheus. Prometheus is de enkeling die zelf zijn bestaan heeft uitgebouwd zonder een beroep te doen op enig gezag buiten hem. In naam van de levende mens verzet hij zich tegen elke onmenselijke orde. Flam: 'Onmenselijk is een orde wanneer ze gegrondvest is op een gezag dat blind gehoorzaamd wenst te worden en derhalve een maatschappij van heren (goden) en knechten (mensen) kent. Wanneer Prometheus uitroept: "Ik haat alle goden", dan is het omdat hij naar een maatschappij zonder heren streeft...' (Flam 1966, 190). Flam besluit: 'In een zeker opzicht dient de opstand beschouwd te worden als het hoofdprobleem van een hedendaagse filosofie, in zover ze draagster is van menselijke bewustwording, die niet anders dan individueel kan zijn' (Flam 1966, 194).

Het anders-zijn

In 'Ontbinding en Protest' (1967) citeert Flam de volgende woorden uit 'Het Slot' van Kafka, door de waardin tot K. gesproken: 'U bent niet uit het slot, u bent niet uit het dorp, u bent niets. Maar helaas bent u toch iets: een vreemdeling, iemand die overtollig is en die overal in de weg staat, iemand door wie men voortdurend gedoe heeft...' (Flam 1967, 79).

Bij Flam, die zichzelf een vreemdeling wist, en een maatschappij afwees waarin een rechtgeaard mens als vreemdeling behandeld wordt, bekleedde het thema van het anders-zijn een centrale plaats.

In een hoofdstuk met als titel 'De marginale enkeling' (Flam 1966, 72-84) stelt Flam dat men de kracht moet hebben de afkeuring of de onverschilligheid te kunnen verdragen. De enkeling, zegt Flam, beaamt zijn uitstoting. Hij rekent niet op erkenning, en dient de moed te hebben tot de eenzaamheid. Maar van wezenlijk belang is voor Flam dat er zich langzaam een 'gemeenschap van uitgestotenen'

vormt. De opstand heeft geen zin zonder filosofie, zegt Flam, en filosofie is wezenlijk gericht op de anderen: 'Het anders-zijn is niet mogelijk zonder de enigende macht van een gemeenschap, die gemeenschap van vrij-zoekende enkelingen kan genoemd worden' (Flam 1960, 189).

Als een rode draad doorheen heel Flams werk loopt het idee dat de enkeling gericht is naar 'een nieuwe gemeenschap van vrije mensen, waarin niemand uitgesloten is' (Flam 1961, VII). Het is voor hem duidelijk dat de mens zich als individu in een gemeenschap zal ontvoogden. In de afzondering kan moeilijk gedacht worden, zegt Flam. De ik-gij relatie is dan ook essentieel voor het menselijk bestaan. De zelfstandigheid kan zich alleen verwezenlijken in intersubjectieve relaties. 'De bewustwording heeft de enkeling, die vereenzaamd is, naar de gemeenschap terug te brengen' (Flam 1966, 388). Flam spreekt dan ook van 'scheppende eenzaamheid' (Flam 1961, 31): 'Wij verwezenlijken onszelf met de anderen' (Flam 1961, 37).

In een notendop geeft Flam weer waar het hem om te doen is: 'Filosofie is een existentieel weten waarin de enkeling zich onderscheidt in zijn anders-zijn en daarom ook in staat is, juist door zijn anders-zijn, waarlijk met de anderen te zijn' (Flam 1966, 205).

Het is een stelling die haaks staat op de huidige tijdsgeest, en die nog niets van zijn waarde verloren heeft. Flam: oneigentijds maar toch zó actueel.

Johnny Lenaerts

REFERENTIES:

- Heinrich, Jean-Marie, 'Aspect psychologiques de la mentalité fasciste', in: H. De Schampeleire en Y. Thanassekos, 'Extreemrechts in West-Europa', Brussel: VUB-Press, 1990.
- Leopold Flam:
 - (1960) 'Ethisch Socialisme', Antwerpen: Uitgeverij Ontwikkeling;
 - (1961) 'Zelfbewust-Zijn', Antwerpen: Uitgeverij Ontwikkeling;
 - (1965) 'Gestalten van de westerse subjectiviteit', Amsterdam-Antwerpen: Wereldbibliotheek;
 - (1966) 'Zelfvervreemding en zelfzijn', Amsterdam-Antwerpen: Wereldbibliotheek;
 - (1967) 'Ontbinding en Protest', Amsterdam-Antwerpen: Wereldbibliotheek;
 - (1968) 'De Beziinning', Amsterdam-Antwerpen: Wereldbibliotheek;
 - (1969) 'Wording en ontbinding van de filosofie', Amsterdam-Antwerpen: Wereldbibliotheek.

(*) Leopold Flam, 'Ik zal alles verdragen, ook mezelf', samengesteld door Kristien Hemmerechts en Guido Van Wambeke, De Geus, 464 blz., 29,99 euro.

Inspiratie voor het leven.

Het was ergens in de midden van de jaren 1970 dat ik mijn eerste les filosofie aan de VUB bijwoonde. Als ik me niet vergis had de cursus als titel 'Grondslagen van de filosofie' en was het een verplicht vak voor alle eerstejaars van de humane wetenschappen. In mijn herinnering zaten er wel driehonderd studenten in de aula, kortom, zeer veel. Op het podium verscheen een levendige man van middelbare leeftijd die heftig gesticulerend een provocerend discours afstak. Het had een hoog performancegehalte. Op een gegeven moment wierp hij een alles doordringende vraag het publiek in: 'Wie moeten we kennen om de hedendaagse wereld te begrijpen?' Oorverdovende stilte. Een aarzelende stem opperde: 'Plato..?' Nee, niet Plato. Iemand anders: 'Zou het Leopold Flam kunnen zijn?' Nee, niet Leopold Flam. 'Marx!' riep Flam uit. 'Marx! Zonder Marx kun je de hedendaagse wereld niet begrijpen!' Politiek was voor Flam in die tijd geen partijzaak. Het werk van een denker, van een schrijver of van een kunstenaar was voor hem veel belangrijker dan de mening van eender welke politicus. Later ontdekte ik dat hij zich eveneens liet inspireren door Proudhon, grondlegger van het anarchisme, en door Martin Buber, de Duits-Joodse denker die van oordeel was dat de moderne tijd overheerst wordt door een collectieve eenzaamheid en bijgevolg pleitte hij voor een vernieuwing van de maatschappij via wederzijdse hulp en een heropbouw van het gemeenschapsleven in buurten en werkplaatsen. Had Flam zijn cursus 'Grote stromingen van de filosofie' niet als ondertitel meegegeven: 'Eenzaamheid en gemeenschap'? Niet: 'Kapitaal en arbeid'. Niet: 'Kapitalisme en socialisme'. Nee: 'Eenzaamheid en gemeenschap'. Het was een thema dat ik later tegenkwam bij Murray Bookchin, Amerikaans pionier van de sociale ecologie. Toen ik de man voor het eerst ontmoette deed hij me in retoriek en in gestiek onmiddellijk denken aan Flam. En had hij mijn sympathie gewonnen. Bookchin beschreef hoe mensen zich lokaal, in de gemeente of in de buurt waarin ze wonen, zouden moeten organiseren en hoe ze in directe relatie met elkaar besluiten kunnen nemen. Ik vertaalde enkele sleutelteksten van Bookchin, en zou dat niet gedaan hebben als ik niet eerder kennism gemaakt had met het werk van Leopold Flam. Hij inspireert me nog dagelijks.

Johny Lenaerts, 1 mei 2025

BRON VAN WIJSHEID

Verwijderd van de Bron
Waar ik mij laafde en bevruchtte
Door ze te delen met haar oneindige vertakkingen
Elk met zijn eigen weg en inzichten

Nooit dé zekerheid opzoekend Alhoewel
zekerheden noodzakelijk Ambitieuus en
toch Bescheiden Zelfvertrouwen
afgrenzen van Hoogmoed

Langzaam uitdrogen
Voorkomen Gedachten
eeuwig spiegelen Kennis en
Wijsheid delen

Gustaaf de Meersman

Jonkies

Dwaalzin en Hujo: een jaar vol Blikkenwerpers

Afgelopen zomer streek Dwaalzin neer op Dorp, het zomerevenement van Het Entrepot in Brugge. Samen met Hujo brachten we er een spin-off van *Blikkenwerpers*, de jaarlijkse expo die normaal plaatsvindt in Gent en Leuven. Bezoekers konden werk ontdekken van vijf makers die eerder al deelnamen aan een vorige editie. Men kon er werk vinden rond de thema's 'zorg', 'grenzen' en 'tijd' – elk geïnterpreteerd vanuit een persoonlijk perspectief.

Blikkenwerpers is een kunstproject van Hujo en Dwaalzin. Samen met vrijwilligers en jonge makers bouwen we tentoonstellingen rond vrijzinnig humanistische thema's. Aangezien jonge kunstenaars vaak stoten op financiële drempels proberen we hen te ondersteunen door de makers te laten experimenteren met een beperkt budget. We ondersteunen de deelnemers niet alleen financieel, maar ook via workshops, collectieve brainstorms, samenkomsten en gezamenlijke maakmomenten. De werken zijn het resultaat van een intens maakproces van enkele maanden. We vinden het dan ook belangrijk dat doorheen dit proces de makers en vrijwilligers elkaar leren kennen, om op die manier elkaar te inspireren.

In oktober vond een levendige editie van *Blikkenwerpers* plaats in Gent, genaamd 'What about time?'. Men kon er tijdens de 10 daagse expo werk zien van 23 makers. Verschillende kunstvormen kwamen er aan bod zoals schilder-, glas- en textielkunst, installaties, mixed media,

muziek, en literatuur. Het programma van de expo werd ook nog eens aangevuld met live events, zoals muziekavonden, paneltalks en dragshows.

Zin in meer? In 2026 keren we terug naar Leuven, dit opnieuw met een goed gevuld programma! Hou zeker de kanalen van Hujo en Dwaalzin in de gaten!

Lotte Leenknecht

Als het zover is...een warme beurs over levenseinde, afscheid, rouw en het leven

Organisator huisvandeMens
Koksijde, Door-Leven, Vrijzinnig
Huis Koksijde en Palliatieve Zorg
Westhoek Oostende
Datum donderdag 2 oktober
2025
Uur Doorlopend van 14u tot 20u
Locatie zaal Witte Burg, Witte
Burg 92, Oostduinkerke

Beurs met lezingen en gesprekken over rouw, het levenseinde en rituelen. Daarnaast zijn er workshops waarbij bezoekers kunnen schrijven, herdenken, mindfulness ervaren of muzikale herinneringen ophalen. Op de infomarkt delen organisaties hun aanbod, en in het Café van de Ziel is er ruimte voor koffie, soep en ontmoeting. Er is ook een stilteplek met muziek, kaarsen en een denkboom om rust te vinden. Om 15.30 uur spreekt Prof. Dr. Wim Distelmans over palliatieve zorg, euthanasie en zelfbeschikking.

Info: koksijde@deMens.nu - www.vrijzinnighuiskoksijde.be

Lezing : Het leven zoals het is , door Prof. Paul Verhaeghe.

Organisator August
Vermeylenfonds
Datum 9 oktober 2025
Uur 14u30
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs €5 leden €3 (koffie
inbegrepen)

Wat maakt dat het onbehagen bij ons zo groot is en van jaar tot jaar toeneemt? Toch leven wij - in vergelijking met de rest van de wereld - in een paradijs. Waarom voelt dat dan niet zo aan? Voor de hand liggende oorzaken zoals bijvoorbeeld de energiecrisis, de klimaatverandering, de oorlog in Oekraïne en zijn vluchtelingen volstaan niet als verklaring. Licht hier een systeemfout onder en wat zou een oplossing kunnen zijn?

Info eugeen.de.picker@telenet.be

Bezoek aan het Kunstcentrum Ten Bogaerde in Koksijde

Organisator Willemsfonds
Veurne – De Panne - Koksijde
Datum Zaterdag 18 oktober 2025
Locatie Kunstcentrum Ten
Bogaerde , Ten Bogaerdelaan 10
in Koksijde

In het kunstencentrum is een selectie uit de collectie van Frieda & Rudy Joseph te zien.

Info Ivan Winnock – ivan.winnock@skynet.be - Tel. 058 31 23

Lezing : “Chef-kok in IG Auschwitz” door Annie Van Paemel

Organisator Mensen &
Wetenschap Westkust i.s.m.
Willemsfonds en Humanistisch
Verbond
Datum don 6 november 2025
Uur 14u30
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs €5 / leden €3 (koffie
inbegrepen)

In het werkkamp Auschwitz III-Monowitz bouwde IG Farben een fabriek om er synthetische olie en rubber te produceren. Het IG Farben-concern – waaronder Agfa, BASF en Bayer – werkte volop mee aan de Duitse oorlogsmachine en gebruikte hiervoor Joodse dwangarbeiders. In barakkenkampen rond het IG Farben-complex, zaten ook tienduizenden krijgsgevangenen en verplicht tewerkgestelde mannen en vrouwen uit de door de nazi's bezette gebieden. Onder hen de Vlaming Willy Van Paemel die er verbleef van eind 1942 tot de bevrijding. Hij was een 'bevoorrechte' getuige van de cynische en inhumane manier waarop de SS'ers en IG Farben de gevangenen behandelden.

Info marc-mortier@telenet.be

Lezing : ‘Het verzet tegen de nazistische bezetter ‘ door Dany Neudt

Organisator Humanistisch
Verbond Westhoek
Datum zondag 9 november 2025
Uur om 10u, deuren om 09u45
open
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs gratis voor leden HV
Westhoek, € 5 niet-leden, gelieve
in te schrijven tot uiterlijk 2
november via chr.asseloos@skynet.be
skynet.be – 0475 45 40 39

Het verzet bestond uit gewone mensen die buitengewone dingen deden tegen de nazistische bezetter. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn 150.000 Belgische landgenoten in het grootste geheim, en met het grootste gevaar voor eigen leven, in opstand gekomen tegen de nazistische bezetting. 45.000 onder hen zijn gearresteerd, 15.000 mensen lieten daarbij het leven. Vaak op een gruwelijke, barbaarse wijze. Deze mensen zijn vandaag uit het collectieve geheugen verdwenen. Men kan makkelijker de naam van een collaborateur opnoemen, dan de naam van een verzetsheld. Genoeg is genoeg! Met vzw Helden van het Verzet brengen we de herinnering aan deze vergeten helden op een boeiende en frisse, hedendaagse manier nieuw tot leven.

Info HV Westhoek - Christian Asseloos - chr.asseloos@skynet.be

Kunst-Zinnig, lokale kunstenaars gaan met elkaar én het publiek in dialoog rond het thema Verbondenheid/Verbinding

Organisator Vrijzinnig Huis Koksijde
Datum vrijdag 17 oktober tot en met zondag 26 oktober
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs gratis

Zie de aankondiging in deze Sprokkel pg 30 en 31

Info Joeri Stekelorum – stekelorum@telenet.be

Lezing : De duivel in elke mens door Christophe Busch, criminoloog, historicus

Organisator August Vermeylenfonds
Datum :13 november 2025
Uur 14u30
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs €5 leden €3 (koffie inbegrepen)

In deze lezing gaat hij uitgebreid in op de vragen die hij en zoveel mensen zich stellen. Hoe kunnen schijnbaar gewone mensen verworden tot daders van vreselijke misdaden, zoals foltering, uitroeiing, aanslagen, oorlog? Wat drijft mensen er toe om te radicaliseren, om terrorisme te plegen, om steden plat te bombarderen, om buitengewoon 'duivels' kwaad te gaan bedrijven? Christoph Busch stelt niet alleen vragen, hij geeft ook antwoorden.

Info eugeen.de.picker@telenet.be

Muzikaal aperitief "Herinneringen in Liedjes/Souvenirs en chansons"

Organisator Vrijzinnig Huis Koksijde
Datum zondag 16 november
Uur 11u00 – 12u30
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs gratis

The JP's brengen ons voor het tweede jaar op rij in vervoering met populaire chansons en zorgen voor de nodige ambiance en meezingers!

Info: Joeri Stekelorum – mail stekelorum@telenet.be

Punchconcert door Koninklijke harmonie St. Cecilia

Organisator Willemsfonds
Veurne – De Panne - Koksijde
Datum Vrijdag 28 november 2025
Locatie Zonnebloem Zuidstraat 67 - Veurne

Info Ivan Winnock – ivan.winnock@skynet.be - 058 31 23 57

Viering van het twintigjarig bestaan van Mensen & Wetenschap Westkust

Organisator Mensen & Wetenschap Westkust
Datum Zondag 30 november 2025
Uur 11u
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde

Koksijde Mensen & Wetenschap Westkust ging van start in november 2005 onder de benaming 'Uitstraling Permanente Vorming (UPV) Westkust'. UPV was een initiatief dat uitging van de Vrije Universiteit Brussel. In 2022 werd de benaming UPV veranderd in 'Mensen & Wetenschap', een benaming die beter aansluit bij de doelstellingen van de vereniging, nl. het verspreiden van wetenschappelijke inzichten bij een breder publiek.

M&W Westkust organiseert sinds haar opstart elk jaar een lezingenreeks, gericht op maatschappelijke relevantie en open communicatie met de burger. De feestelijke viering vindt plaats op zondagvoormiddag 30 november 2025 om 11u, tijdstip waarop naar traditie in het VHK het aperitief genomen wordt. Dat betekent dat alle leden welkom zijn. Inschrijven is evenwel noodzakelijk via mail vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com uiterlijk tegen 23 november.

Info Inschrijven via vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com uiterlijk tegen 23 november

De kracht van brieven schrijven "WRITE FOR RIGHTS"

Organisator Humanistisch Verbond Westhoek
Datum zondag 7 december 2025
Uur Vanaf 11u tot 13u30
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs gratis

Het Humanistisch Verbond Westhoek steunt Amnesty's Schrijfmarathon 'Write for rights' en roept haar leden op om samen mensen vrij te schrijven. Je kiest zelf voor wie je schrijft. Het briefpapier en de model-brieven zijn voorhanden en het Humanistisch Verbond zorgt samen met AI Vlaanderen voor het versturen van de brieven.

Wereldwijd worden personen onterecht gevangengezet, bedreigd of menonwaardig behandeld. Niet alleen in België, maar over de hele wereld. Het hele jaar door schrijven daarom mensen brieven om gerechtigheid te eisen. Elk jaar in december wordt een tandje bijgezet en worden over de hele wereld Schrijfmarathons opgezet. Werkt dat dan? Zeker! Gemiddeld één op de vier schrijfacties helpt iemands leven te verbeteren. Want geen enkele regering zit te wachten op negatieve publiciteit en geen enkele regering houdt ervan als de wereld over haar schouder meekijkt.

Info Chris Asseloos - chr.asseloos@skynet.be

Vernissage Eurokartoenaal "De Hoed"

Organisator Willemsfonds
Veurne – De Panne - Koksijde
Datum Vrijdag 12 december
Locatie Cultuurhuis Scharbillie,
 Kasteelstraat 34 in De Panne

Info Ivan Winnock – ivan.winnock@skynet.be - 058 31 23 57

26ste Winteractiviteit – Ontdekkingsreportage "Spitsbergen" met drankje en hapje

Organisator Vrijzinnig Huis Koksijde
Datum zondag 14 december
Uur deuren: 10u30 - start: 11u00
Locatie Vrijzinnig Huis Koksijde
Prijs reportage gratis – prijs voor arrangement met wijn en hapje wordt nog meegedeeld

Korte inhoud: Frank de Leger komt ons opnieuw verrassen met een mooie reportage over zijn bezoek aan Spitsbergen. Prachtige beelden gecombineerd met een boeiende vertelling. Na de voordracht kan genoten worden van een aan het thema aangepast hapje met een lekker glas wijn.

Info Joeri Stekelorum – 0494 53 28 63 - vrijzinnghuiskoksijde@gmail.com

De voorzitter en het bestuur van het **Vrijzinnig Huis Koksijde** nodigen u uit op de feestelijke viering van 20 jaar Mensen & Wetenschap Westkust

zondag 30 november 2025 om 11u00
Vrijzinnig Huis Koksijde, Galloperstraat 48 - Koksijde

VERWELKOMING

Joeri Stekelorum, voorzitter Vrijzinnig Huis Koksijde

LAUDATIO

Raymonda Verdyck, voorzitter deMens.nu
Mario Van Essche, voorzitter Humanistisch Verbond
Jacky Goris, nationaal voorzitter Mensen & Wetenschap

DANKWOORD

Marc Mortier, voorzitter Mensen & Wetenschap Westkust

muzikale omlijsting door Guido Desimpelaere
receptie aangeboden door huisvandeMens Koksijde

graag inschrijven voor 23 november via vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com

met de steun van

ZONDAGEN IN HET VRIJZINNIG HUIS KOKSIJDE

Elke zondag is de bar van het Vrijzinnig Huis Koksijde open van 11u. tot 13.30u.

Ideaal voor een gezellige babbel en een drankje!

“Als het zover is...” – Een warme beurs over afscheid, levenseinde en rouw

Donderdag 2 oktober 2025 – Zaal Witte Burg, Oostduinkerke (14u tot 20u)

Hoofdlezing door Prof. Dr. Wim Distelmans om 15u 30 – gratis toegang, inschrijving voor lezing verplicht

Wat als het zover is? Wat als afscheid, verlies of het levenseinde plots dichtbij komt?

Op donderdag 2 oktober 2025 vindt in Zaal Witte Burg te Oostduinkerke een unieke en warme beurs plaats rond het levenseinde, afscheid en rouw. Onder de titel “Als het zover is...” willen de organisatoren ruimte creëren om stil te staan bij wat écht telt - met lezingen, workshops, ontmoetingen en rituelen die raken, troosten en verbinden.

Deze beurs is een initiatief van huisvandeMens Koksijde, in samenwerking met Door-leven, Vrijzinnig Huis Koksijde en het Netwerk Palliatieve Zorg Westhoek-Oostende. De toegang is gratis.

Een themadag vol verbinding, reflectie en troost.

“Als het zover is...” biedt bezoekers de kans om op een toegankelijke en warme manier stil te staan bij moeilijke thema's als sterven, verlies en afscheid. Wie komt, ontdekt een gevarieerd aanbod aan lezingen, workshops, troostmomenten, rituelen en een beursvloer vol organisaties en mensen die met liefde en zorg bijdragen aan een menswaardige afscheidscultuur. Of je nu zelf rouwt, werkt met mensen in palliatieve fase, of gewoon vooruit wil kijken: deze dag is er voor iedereen die vragen durft te stellen en samen het onbespreekbare bespreekbaar wil maken.

De hoofdlezing wordt verzorgd door Prof. Dr. Wim Distelmans, oncoloog en autoriteit in de palliatieve geneeskunde. Als pleitbezorger van het recht op zelfbeschikking en een waardig levenseinde, zal hij spreken over de huidige juridische mogelijkheden rond wilsverklaringen en euthanasie, en de ethische vragen die daarbij komen kijken. Na afloop is er gelegenheid tot het aankopen van zijn boek ‘Een waardig levenseinde’.

Wat mag je nog verwachten?

- Doorlopend programma van 14u tot 20u
- Inspirerende lezingen & workshops over omgaan met verlies, zorg en rituelen
- Troostmomenten met muziek, poëzie en symboliek
- Een interactieve beursvloer met o.a. palliatieve zorgorganisaties, ritueelbegeleider, afscheidsfotograaf, uitvaartverzorgers, rouw- en verliesbegeleiders,...
- Stille plek voor bezinning en een denkboom voor jouw persoonlijke boodschap
- Warme ontmoetingen in het troostcafé

Een volledig programmaoverzicht vind je op: www.vrijzininghuiskoksijde.be

Het namiddag- en avondprogramma is ook te downloaden. Inschrijven voor de lezing van Wim Distelmans kan via: <https://shorturl.at/4Wwn2>

Praktisch

Donderdag 2 oktober 2025
14u tot 20u (hoofdlezing om
15u30 met Wim Distelmans,
om 19u spreekt dokter Frank
Declercq)
Zaal Witte Burg,
Witte Burg 92,
Oostduinkerke
Gratis toegang –
Inschrijving verplicht voor
lezing Wim Distelmans

Contact & info:

huisvandeMens Koksijde – koksijde@demens.nu
058 52 08 94
Door-leven – info@door-leven.be – 0479 66 21 32
www.vrijzininghuiskoksijde.be
<https://shorturl.at/4Wwn2>

Over de organisatoren

Het **huisvandeMens Koksijde** biedt ruimte voor zingeving, afscheid en begeleiding vanuit een vrijzinnige levenshouding.
<https://demens.nu/ontmoetingscentrum/vrijzinnig-huis-koksijde/>

Het **netwerk Palliatieve Zorg Westhoek – Oostende** is dé regionale motor die geïntegreerde, persoonsgerichte zorg biedt in de regio. Wij plaatsen de levenskwaliteit van de patiënt én diens naasten centraal.

We geloven in de kracht van verbinding en bundelen de expertise van zorgverleners om warme nabijheid, continuïteit en ondersteuning aan huis te garanderen, in elke fase van het traject.

<https://www.palliatieve.be/content/meer-palliatieve-zorg-in-de-regio-Westhoek-Oostende>

Door-leven biedt een warme en inclusieve ontmoetingsplek in Oostduinkerke voor mensen in rouw. Er is respect voor de unieke manier waarop elk mens zijn verlies dóórleeft en doorlééft.

Je kan bij Door-leven terecht voor inspiratie, verstillingsbegeleiding en therapie.

<https://door-leven.be/>

Beste lezers van de Sprokkel

Voor de dienstverlening van huisvandeMens Koksijde kunnen jullie tijdens de kantooruren terecht op het nummer 058 52 08 94.

Wij zijn elke 1ste en 3de vrijdag van de maand van 9.30u tot 12.00u aanwezig in het Vrijzinnig Huis Koksijde. Onze vrijwilliger Carla Nelissen staat dan klaar om jullie vragen te beantwoorden. Je kan op afspraak bij haar terecht voor gespreksbegeleiding of wilsverklaringen.

Huwelijksplannen? Wil je graag een vrijzinnig humanistische huwelijksplechtigheid? Bel gerust en dan maakt Talitha, de administratief medewerkster, alles in orde.

Consulent Julie zal het dan verder opvolgen zodat jullie ceremonie tot in detail geregeld is.

Voor dringende zaken, zoals een afscheidsplechtigheid, bel je best volgend nummer voor onze permanentiedienst: 057 23 06 30.

Bij vragen, aarzel niet om contact met ons op te nemen.

Vanuit onze vrijzinnig humanistische visie op mens en leven, luisteren we naar wat voor jou van betekenis is. We zijn er voor jou als je geconfronteerd wordt met verlies van iemand of van iets dat je leven kleur en zin geeft. Op de momenten dat het leven pijn doet, en je op zoek gaat naar hernieuwde zin in je bestaan.

Onze gesprekken zijn kosteloos en gebonden aan het beroepsgeheim.

Bij Carla ben je welkom voor een gesprek van mens tot mens. Ze luistert met warmte en respect. Alles wat besproken wordt, is vertrouwelijk. Er zijn geen taboes.

Bij Carla ben je ook welkom voor een gesprek over het levenseinde. Je krijgt er professionele informatie en steun. Hoe vul ik een wilsverklaring in? Hoe kan ik waardig sterven? Kan ik euthanasie aanvragen bij dementie? Wat is palliatieve sedatie? Op al deze vragen kun je er antwoord krijgen. We overlopen samen het LEIFplan.

Samenvatting lezing Ellen Jansegers – “Zwijgen is goud”

Ellen Jansegers beschreef vroeger zichzelf als een stil meisje dat toch goed kon praten. Tijdens een burn-out begon ze intensief te lezen over introversie en ontdekte ze dat er een wetenschappelijke, neurologische basis is voor dit karaktertype: het brein van introverte mensen werkt anders dan dat van extraverten.

In 2022, na vijf jaar intensief werk, publiceerde ze haar boek *Zwijgen is goud*, waarin ze misverstanden over introversie wil rechtzetten. Introverten worden vaak onterecht bestempeld als verlegen, arrogant, asociaal of mysterieus. In werkelijkheid gaat het over energiebeheer: introverten hebben een beperkte sociale batterij die sneller leeg raakt dan bij extraverten. Ze denken na voor ze spreken, houden van rust, en zijn vaak bedachtzaam. Ze halen energie uit alleen zijn, wandelen, tuinieren of rustige bezigheden. Extraverten daarentegen laden op door sociale interacties, zoals samen lunchen of drukke gesprekken voeren.

Introverten verwerken prikkels trager en hebben tijd nodig om op onverwachte vragen te antwoorden. Hun hersenen volgen een langere route bij het verwerken van informatie. Daarbij worden vooral hersengebieden geactiveerd die instaan voor planning, strategisch denken en organiseren. Bij extraverten zijn het vooral de hersengebieden die betrokken zijn bij sociale interactie die sterk actief zijn, wat

hun spontane en snelle reacties verklaart. Dit verschil uit zich ook in communicatie: introverten kiezen vaak voor schriftelijke communicatie en gebruiken minder woorden, terwijl extraverten verbaal sterker uit de hoek komen.

Een belangrijk inzicht van Jansegers is dat introvert zijn niet hetzelfde is als stil zijn, maar eerder dat iemand stilte nodig heeft. Introverten hebben behoefte aan voorbereiding, nadenktijd en diepgaande gesprekken.

Wie zich langdurig extravert voordoet dan hij of zij werkelijk is, loopt risico op burn-out of depressie.

Robert Claes

Donderdag 5 juni

Geslaagde afsluitingslezing voor het voorjaar 2025

In samenwerking met het Willemsfonds en het Humanistisch Verbond organiseerde MWW op donderdag 5 juni in het Vrijzinnig Huis Koksijde een talrijk bijgewoonde lezing door Mevr. Barbara Ceuleers.

Over haar vader Jan, haar grote held die ze “te vroeg” verloor door een voortijdige (afgedwongen) euthanasie. Even eraan herinneren dat Jan Ceuleers bij

vele Vlamingen bekend was als journalist en later als de grote baas van de toenmalige BRTN. Volgens zijn dochter Barbara was hij een levensgenieter, iemand die ernaar streefde dat iedereen in zijn omgeving zich goed voelde; hij maakte zich nooit kwaad. Een harde werker die vaak afwezig was maar steeds bereikbaar en beschikbaar voor zijn gezin.

Wanneer hij getroffen werd door de eerste symptomen van de ziekte van Alzheimer, veranderde alles. Hij herinnerde zich plots bepaalde zaken niet meer en zijn toestand verergerde. Zijn moeder had eveneens dementie gekregen en in haar laatste levensstadium werd ze agressief.

Jan wou absoluut een dergelijke aftakeling vermijden en drukte de wens uit een beroep te doen op euthanasie om zijn leven te beëindigen. De cruciale vraag was echter wanneer hij deze ingreep had willen zien gebeuren.

Er was immers het risico dat hij bij een verdere evolutie van zijn ziekte in een toestand riskeerde te verzeilen waarbij de toestand van “verworven wilsonbekwaamheid” hem zou beletten de vraag om euthanasie te formuleren.

Om dit risico te vermijden werd besloten “tijdig” zijn wens uit te voeren. Dit was voor Barbara een zware beproeving, maar ze volgde haar liefhebbende en geliefde vader bij zijn besluit.

Ze brachten de laatste dagen voor de ingreep samen door en zij blikte met weemoed en dankbaarheid terug op die tijd. Toen de afgesproken dag aanbrak was Jan rustig en kon de ingreep zonder problemen geschieden. Hij stierf letterlijk hand in hand met Barbara.

Deze was door haar ervaring gemotiveerd om ten strijde te trekken voor een meer humane regeling van de euthanasie in ons land. Zo wordt er geijverd om de mogelijkheid te voorzien om bij beginnende dementie een verklaring te tekenen om later euthanasie te krijgen, bijvoorbeeld wanneer men na twee maanden zijn partner en/of zijn kinderen niet meer zou herkennen.

Afsluitend ging de spreker in op de verschillende documenten in verband met (de aanvraag tot) euthanasie en waarschuwde ze voor een verkeerde voorstelling van de mogelijkheden.

Een emotioneel bewogen publiek, namelijk 42 aanwezigen, bleef stilzwijgend toen de mogelijkheid werd geboden om vragen te stellen.

Wie nog verder het verhaal wenst te lezen of zeker wie de lezing heeft gemist, graag de volgende leestip :

Barbara Ceuleers

Doodgewoon.

Euthanasie van Alzheimer tot Zelfbeschikking

Uitgeverij ErtsbergB 2024

Ondervoorzitter Carla Nelissen verwees naar een bijeenkomst in De Witte Burg, op donderdag 2 oktober 's avonds, een organisatie van het Huis van de Mens, waar de problematiek van de levensbeëindiging aan de beurt komt, met medewerking van professor Distelmans.

Bovendien nodigde ze de aanwezigen uit zich te melden voor de discussie omtrent de praktische uitvoering op lokaal vlak van het beleidsplan van Mensen & Wetenschap.

Marc Mortier
voorzitter Mensen & Wetenschap Westkust

FEUERBACH, LUDWIG

Het wezen van het christendom

In dit werk ontwikkelt Feuerbach zijn theorie dat religie menselijk is. “Niet god schept de mens, maar de mensen scheppen zich een god naar hun beeld”. “Das Wesen des Christentums” is nu vertaald in een vlot Nederlands tot “Het wezen van het christendom”.

De vertaling is van Karel D’huyvetters en de uitgave van het boek werd mogelijk gemaakt door het Humanistisch Verbond. Het is het eerste deel in de reeks Vrijdenkers van uitgeverij Damon. Hierin zijn vertalingen opgenomen van historisch belangrijke en invloedrijke teksten over het denken over de verhouding tussen mens, God, religie en staat. Na Feuerbach komt John Stuart Mill aan bod met “Drie essays over godsdienst” en David Hume met “Gesprekken over de natuurlijke religie”.

Ludwig Feuerbach werd geboren in Landshut in 1804 en overleed in Rechenberg-Neuenberg in 1872. Hij was een Duits filosoof en antropoloog die zichzelf tot doel had gesteld de mens weer terug op aarde te brengen. Hij studeerde theologie in Heidelberg en Berlijn, waar hij werd beïnvloed door Hegel, wiens ideeën hij later zou betwisten.

“Het wezen van het christendom” wordt ingeleid door Johan Braeckman. In een uitvoerig stuk brengt hij een overzicht van het leven en het werk van Feuerbach. Hij gaat dieper in op de vraag welke de grondslagen kunnen zijn van een religieuze overtuiging. Naast de groepspsychologische benadering,

onderzoekt hij die vraag bij de filosofen uit de oudheid. Zo komt hij tenslotte uit bij David Hume en Charles Darwin met hun besluit dat er geen ontwerp van bovenaf is.

Braeckman verwondert er zich over dat na de wetenschappelijke ontwikkeling en het rationele denken het religieuze beleven niet uitdooft. Integendeel, godsdienstige overtuigingen duiken nog steeds op. Blijkbaar is het voor velen zeer moeilijk om het leven zonder goddelijke begeleiding te beleven. Dit is het moment dat hij het belang van het boek van Feuerbach onder de aandacht brengt. Feuerbach verwerpt de persoonlijke onsterfelijkheid en ziet ook geen geldig argument voor de dualistische opsplitsing tussen lichaam en geest. Hieruit vloeide zijn belangrijkste werk voort dat nu eindelijk in een moderne Nederlandse uitvoering verschijnt.

“Het wezen van het christendom” begint met uitvoerige voorwaarden van Feuerbach bij de eerste en tweede druk. Omdat hij verwachtte dat hij het verkorven had bij God én de wereld schrijft hij hier een handleiding en verdediging bij wat zal volgen. Want uiteraard is het meest opvallende aspect van Feuerbachs werk zijn kritische kijk op religie. Hij betoogt immers dat religie de projectie is van menselijke idealen en verlangens op een buitenaards wezen. Boudweg schrijft hij dat God een uitvergroting is van menselijke eigenschappen. Daarom aanbidden mensen eigenlijk zichzelf in de figuur van de aanbeden God. Feuerbach stelt de mens

centraal. Hier gebeurt de grote omwisseling: in de bijbel schiep God de mens, maar bij Feuerbach is het de mens die God creëert naar zijn beeld. Wat de mens ontbeert wordt aan God toegeschreven. God wordt almachtig en beschikt onbeperkt over positieve eigenschappen. God staat zo in het brandpunt van het menselijke verlangen. Dat is de wens van de mens zelf, maar onbereikbaar voor hem. Bij Feuerbach wordt theologie dan vervangen door antropologie.

Feuerbachs ideeën hadden een sterke invloed op latere filosofen. Zo lezen we bij Karl Marx’ dat “religie als het opium van het volk is”. Deze uitspraak weerspiegelt perfect de idee van Feuerbach die religie immers beschreef als een menselijke illusie om angsten en beperkingen te compenseren.

Feuerbachs stelling is helder. De mens als schepper van een God die leidt tot een nieuw zelfbewustzijn van die mens. De vermenselijking van God zegt heel wat over die mens. Primair is zijn gedachte dat heel het christendom slechts een menselijke voorstelling is. Zijn conclusie die hij met dit boek aangeeft, is dan ook dat de inhoud en het ondoorgrondelijke van de theologie de antropologie is en het goddelijke wezen in de grond een menselijk wezen is.

“Het wezen van het christendom” is rijk aan inhoud. Bijna terloops vermeldt Feuerbach details die in het godsdienstige westen het verloop van de geschiedenis bepaalden. Zo lees je op pag 253/254: “Hoe begrensd het gezichtsveld van de mens, hoe

minder die afweet van geschiedenis, natuur, filosofie, des te inniger hangt die vast aan zijn godsdienst. Daarom heeft de religieuze mens ook geen behoefte in zich aan onderwijs.”

In duidelijke taal, nauwelijks verouderd, schrijft Feuerbach een van de belangrijkste godsdienstkritieken van de moderne filosofie. Het is de verdienste van Karel D'huyvetter om er een vlotte vertaling van te hebben gemaakt. Uitgeverij Damon brengt er dan weer een zeer mooie uitgave van. Zowel bladschikking als lettertype zorgen voor onvermoeid lezen. Toch is het verwonderlijk dat er in deze zo verzorgde uitgave nog druk- en typfouten zijn achtergebleven. Verder gebruikt D'huyvetter enkele woorden die in modern Nederlands niet frequent zijn zoals toeverzicht of wonne.

“Het wezen van het christendom” is op alle vlakken een schitterend boek, rijk aan inhoud en nog steeds actueel. Feuerbach is de filosoof die hier eindelijk de aandacht krijgt die hij verdient. Ook de inleiding van Johan Braeckman geeft dit boek, deze filosoof en zijn gedachten een meerwaarde.

21 mei 2025
Paul Van Aelst

FEUERBACH, LUDWIG

Het wezen van het christendom

Uitg. Damon, 2025, 315 pag.

ISBN 978 94 6340 425 9

RUDY DE POTTER Met illustraties door Mia Reynaert

De Provence en Ik

In het eerste hoofdstuk - “La découverte du Paradis” – belandt de auteur tijdens een familievakantie in de zomer van 1959 op 16-jarige leeftijd in Arles. Hier ontstaat zijn passie voor de Provence: de zon, de geuren, de kleuren, het licht, de landschappen, de Provençaalse keuken, de taal ...

Tijdens de volgende decennia zal hij in het wisselend gezelschap van familieleden, vrienden en last but not least zijn lieven, alle bezienswaardigheden van de Provence en de wijde omgeving ontdekken.

Het tweede hoofdstuk - “Mon frère le Géant” - begint in 2006: de auteur en zijn geliefde worden jaarlijks in de late lente of in de nazomer door vrienden uitgenodigd om een week door te brengen in hun riante villa aan de voet van de Mont Ventoux. Daar houdt hij ‘gesprekken’ met de ‘Reus van de Provence’, wat hem de mogelijkheid geeft om allerlei bedenkingen en commentaren te ventileren over diverse onderwerpen: geschiedenis, lectuur, gastronomie, godsdienst, enzovoort.

Later bezoekt hij samen met een bevriend stel nog een paar keer zijn geliefde streek. Zijn verhaal neemt dan de vorm aan van een dagboek waarin meer banale onderwerpen de revue passeren: uitstapjes, het weer, de (super)markt, restaurantbezoek, het dagelijkse menu, de wijn, de streekproducten.

Hij hanteert daarbij een ‘volkse’, directe vertelstijl, gelardeerd met Franstalige uitdrukkingen, wat zijn verhaal een grote mate van authenticiteit verleent. Aangezien dit boek een periode van meer dan 60

jaar overspant is het ook interessant om het tijdsbeeld dat hij beschrijft jaar na jaar te zien veranderen onder invloed van de commercialisering en het alsmaar toenemende massatoerisme.

Verwacht geen reisverhaal, laat staan een reisgids. Zijn ‘ontdekking van het paradijs’ is naast een aaneenschakeling van geestige en soms gênante anekdotes en situaties die hij tijdens zijn talloze ontdekkingstochten in de Provence zelf heeft meegemaakt, vooral een aanleiding om te filosoferen over ‘het leven’.

Voor de iets oudere lezers onder ons die in de jaren 1970 - 1980 wel eens een vakantie hebben doorgebracht in Zuid-Frankrijk zal zijn verhaal ongetwijfeld zeer herkenbaar zijn. Aangename lectuur om van te genieten onder een weldadig zonnetje met een pastis binnen handbereik!

Joe Vanderhelst

RUDY DE POTTER
De Provence en Ik

© 2025 Rudy De Potter
Het boek is te verkrijgen bij Rudy De Potter
via rudy.depotter@gmail.com
Prijs: € 22

KRISTIEN HEMMERECHTS

En altijd is het de vrouw Het bewogen leven van Leopold Flam

Flaptekst: In veel opzichten was het leven van Leopold Flam (1912-1995) een succesverhaal. Zoon van straatarme bedelaars wordt professor filosofie! Jood die tweemaal door de nazi's werd gearresteerd overleeft Buchenwald en de Holocaust! Achter het succes gingen pijn en woede schuil, en frustratie over vernederingen en beledigingen. In *Ik zal alles verdragen, ook mezelf* (2023) brachten Kristien Hemmerechts en Guido Van Wambeke een selectie uit zijn dagboeken over de periode 1925-1957. Nauwelijks zes maanden na publicatie werden meer dagboeken ontdekt, onder andere voor de cruciale periode 1940-1943. Het

nieuwe materiaal maakte het mogelijk de complexe persoonlijkheid van deze fascinerende en getormenteerde man verder bloot te leggen. En altijd is het de vrouw toont een mens in zijn grootheid én kleinheid, zijn kwetsbaarheid en geldingsdrang, zijn wanhoop en blijvend geloof in zichzelf, en vooral in zijn onverzadigbare hunker naar de onbaatzuchtige liefde van een vrouw, een engel, een fee.

Een voorsmaakje:

16 oktober 1964

Zo keer ik terug tot de Duitse gaskamers en heel de rouw spuit zwart uit de bodemloze wanhoop. Met welk recht leven nog mensen

nadat dit gebeurd is? Hoe kan ik nog lachen of blij of gelukkig zijn na die afgrijselijke moord? Nochtans dient er voortgeleefd te worden, kan aan de jeugd niet gevraagd worden te wenen, maar de opstand en het protest zijn nodig. Van belang is de protesterende gedachte, het opstandige woord, eenvoudig omdat ik er ben, omdat ik mij niet gewonnen geef, en neen zal blijven zeggen aan heel dit verschrikkelijk neen van een afgetakelde wereld.

ZOMER 2025

NEDERLANDSE NON-FICTIE

DE GEUS

14

Kristien Hemmerechts EN ALTIJD IS HET DE VROUW

Het bewogen leven van
Leopold Flam

Na publicatie van *Ik zal alles verdragen, ook mezelf* (2023) werden nieuwe dagboeken van Leopold Flam ontdekt, onder andere over de cruciale periode 1940-1943. Deze boden Kristien Hemmerechts de kans om de complexe persoonlijkheid van deze fascinerende en getormenteerde man verder bloot te leggen. *En altijd is het de vrouw* toont een mens in zijn grootheid én kleinheid, zijn kwetsbaarheid en geldingsdrang, zijn wanhoop en blijvend geloof in zichzelf, en vooral in zijn onverzadigbare hunker naar de onbaatzuchtige liefde van een vrouw, een engel, een fee.

'Het dagboek van de "Vlaamse Sartre", dat je na één bladzijde niet meer kan wegleggen.' ***** *NRC Handelsblad* over *Ik zal alles verdragen, ook mezelf*

'Mijn boeken zijn een getuigenis met bloed geschreven.' *Leopold Flam*

'Uniek, revelerend en boeiend tot de laatste pagina.'

Thomas Blommaert

Het rijke oeuvre van **Kristien Hemmerechts** (1955) bestaat uit romans, verhalenbundels en autobiografische essays. Ze werd veelvuldig bekroond, onder meer met de Frans Kellendonk-prijs en de Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap.

- Flam is even openhartig als Etty Hillesum
- Met ook de dagboeken van Flams vrouw, Julia Isbutsky, als bron
- Met duiding van het bijzondere leven van deze verzetsman en filosoof
- Beschikbaar voor lezingen

Omslag
Nico Richter

Uitvoering
gebonden

135 x 215 mm
ca. 176 pagina's

ISBN 9789044551570

NUR 320

Prijs
€ 20,99

Versijning
september 2025

AANKONDIGING NACHT 2025

Jaarlijks ideeënfestival Nacht van de Vrijdenker vult ook dit jaar De Vooruit in Gent met wijze filosofen, baanbrekende wetenschappers en jonge, verfrissende opiniemakers rond vragen die ertoe doen.

Wat houdt je wakker en alert? Waar heb je geen vat op, nog oog voor? Wat spit je uit en verklaart veel? Welke onuitgesproken hoop ligt op het puntje van de tong?

Verwacht je aan een marathon aan debatten, lezingen en panelgesprekken rond filosofie, maatschappelijke vraagstukken, wetenschap en kritisch denken.

De Nacht van de Vrijdenker brengt een wervelwind aan inzichten en ideeën die je geest stimuleert, nieuwe perspectieven opent en verdieping biedt op het scherpst van de snee.

Nieuw! Trefpunt en Nacht van de Vrijdenker organiseren samen op 9 en 23 oktober al 2 exclusieve Vrijdenker avonden als teaser op het hoofdevenement, in en rond Trefpunt. Andere setting, beperkt publiek, even inspirerend. Twee intieme vrijhavens voor grootse ideeën.

Meer info via www.nachtvandeVrijdenker.be

NACHT VAN DE VRIJDENKER x Trefpunt

- Donderdag 9 oktober 2025 – Bar Edward (Speldenstraat 1, Gent)
- Donderdag 23 oktober 2025 – Trefpunt (Walter De Buckplein 5, Gent)

Avondprogramma (uren TBA)

Start ticketverkoop:

woensdag 10 september 2025 om 11u00

NACHT VAN DE VRIJDENKER FESTIVAL x De Vooruit

- Zaterdag 22 november 2025 – De Vooruit (Sint-Pietersnieuwstraat 23, Gent)

Dag- en avondprogramma (11u00 – 23u00)

Start ticketverkoop:

woensdag 17 september 2025 om 11u00

In de kijker

Aangespoelden? Het zijn niet de eersten en wellicht ook niet de laatsten.

Mathieu en Rita hebben na hun ganse carrière in het Antwerpse te hebben vertoefd de rust aan zee gevonden. Hier genieten ze in de letterlijke betekenis van het woord van hun welverdiend pensioen. Genieten van reizen en van culinaire geneugten, maar vooral ook actief blijven voor hun gezondheid.

Rita Bousson &
Mathieu Meylaerts

Vertel iets over jullie zelf. Van waar afkomstig – studies- beroep.

Mathieu: Geboren in Bree (Limburg) op 14 augustus 1950, maar reeds op mijn 4de levensjaar afgezakt naar Antwerpen, waar ik dan ook mijn studies heb gedaan. Na het lager onderwijs, het atheneum en vervolgens RUCA (Rijks Universitair Centrum), de huidige UA (universiteit Antwerpen), ben ik afgestudeerd als handelsingenieur in juli 1974. Na een korte periode te hebben gewerkt als extern auditor (ArthurAnderson) en als bedrijfsrevisor, heb ik de privé sector geruild voor een carrière in het Hoger Rijksonderwijs, eerst informatica (dag- en avondschool), dan accountancy (mijn roots) om te eindigen als coördinator voor de opleiding financie- en verzekeringswezen. Tegelijk enkele mandaten zoals lid van de raad van bestuur (Autonome Hogeschool Antwerpen), commissie Hoger onderwijs (ACOD), voorzitter Pedagogisch College (AHA), lid departementsraad (Hogeschool Antwerpen), oprichter en penningmeester van VOSI (vereniging oud-studenten informatica).

Het ondernemen zat echter in het bloed en zo heb ik cvba GENSERV opgericht samen met mijn collega prof. F Broeckx, waarmee we jarenlang de zaterdagcursussen van en voor de VDAB hebben georganiseerd en een 4-tal colloquia omtrent local and wide area networking. Helaas is mijn carrière een beetje vroeger dan verwacht geëindigd door een hersentrombose oktober 2005.

Op 24 juni 1977 zijn Rita en ik gehuwd en hebben 2 kinderen Thomas (28/01/1980) en Evi (07/05/1982) die, ondanks beiden benoemd in het onderwijs, gekozen

hebben voor het ondernemerschap. Samen met hun partners hebben ze gezorgd voor drie kleinzonen.

Rita: Geboren in Antwerpen op 19 juli 1952. Na het lager onderwijs en het Koninklijk Atheneum in Deurne heb ik de stedelijke Normaalschool in Antwerpen gevolgd richting Nederlands, Engels, moraal. Na mijn studies kon ik onmiddellijk beginnen aan het gemeenlijk secundair onderwijs in Deurne, dat na de fusie van steden en gemeenten, Antwerps secundair onderwijs werd, waar ik mijn carrière ook beëindigd heb.

In welke verenigingen zijn jullie actief of actief geweest?

Mathieu: Vanaf mijn 13 jaar heb ik mijn eerste studentenjob gedaan in het vakantiecentrum Westhinder in Oostduinkerke voor het bestuurscomité voor openluchtscholen van Deurne, en de natuurvrienden. Daarna begeleider en later gedurende bijna 20 jaar hoofdbegeleider van Zon en Zee in Oostduinkerke, gelegen naast de Westhinder samen met Rita. We waren toen lid van Jong Leven, een vereniging die vooral ondersteunend werkte voor onderwijs en vakantiewerking, tot in 1981 (fusie) toen alles onder de vlag van Kindervreugd van de stad Antwerpen moest. In 1997 is echter zowel het vakantiecentrum als de kolonie verkocht en afgebroken, ondanks het feit dat de kinderen van de stedelijke scholen wekelijks hadden gespaard voor Kindervreugd.

In 1969 heb ik mijn eerste vereniging opgericht, nl. club 69 met als doel fuiven te organiseren.

In 1979 Vosi, zie hoger, waarvan ik penningmeester was tot het einde (1995) toen de hogeschool autonoom werd en onder de vleugels van de Universiteit kwam.

In 2008 heb ik samen met mijn schoonzoon Jan Decuyper de supportersclub van F.C.Koksijde opgericht toen nog in eerste provinciale en 3 jaar later in tweede nationale. De teloorgang van de ploeg zal dus zeker niet aan de supporters liggen.

Op dit ogenblik zijn wij nog lid van het vrijzinnig huis Koksijde, het Vermeylenfonds, S-plus, 55+, Koninklijke orde van de Paardevisser (steunend), VZW westhoek monumenten en brouwerij De Snoek, kruiervereniging de spanjaardbank, supportersclub Timothy Dupont Middelkerke en de zwembadvrienden Koksijde.

Wat zijn jullie hobby's?

Helaas schiet er van mijn vroegere hobby's; tennis, paardrijden en kleinzeilerij alleen nog het zeilen over maar dan als bemanning op grote gehuurde schepen. Vorig jaar misschien ook de laatste keer. Verder zijn er samen met Rita, fietsen, wandelen, maar niet al te ver meer voor mij, reizen, uit eten gaan.

Verder hou ik me bezig met, bouwen en verbouwen, herstellingen van van alles en nog wat, wat telkens een uitdaging is.

Rita hecht dan weer veel belang aan beweging; tweemaal per week yoga en conditie turnen. Verder boeken lezen en de andere film.

Een zondagvoormiddag regelmatig aanwezig zijn in het VHK is een vast gegeven voor jullie.

Indien het enigszins lukt, keuvelen wij op zondagvoormiddag graag met gelijkgestemde mensen en vrienden van vroeger en nu, van hier en van Antwerpen. Ook de lezingen van de verschillende verenigingen die in het VHK gevestigd zijn wonen we regelmatig bij.

Vanwaar jullie betrokkenheid in de vrijzinnige werking?

Rita: Ik ben van huize uit vrijzinnig opgevoed. Ik heb goede herinneringen aan mijn lentefeest en deelname aan het feest van de vrijzinnige jeugd. Eigenlijk ook beroepshalve lid geweest van allerlei vrijzinnige verenigingen zoals de oudervereniging van de moraal, het humanistisch verbond.

Mathieu: Ondanks kleuteronderwijs bij de nonnetjes en katholiek lager onderwijs heb ik mijn plechtige communie niet gedaan en ben stilaan atheïst en anti-klerikaal geworden.

Wat is vrijheid voor jullie?

Zelf bepalen wat zin- en waardevol is in je leven zonder daarbij rekening te moeten houden met vooroordelen van sociale, maatschappelijke of klerikale aard, en met respect voor elke andere opinie.

Henri Poincaré verwoordt het perfect zoals het in het VHK aan de muur hangt.

Sociale vaardigheden en het kunnen omgaan met emoties is noodzakelijk in onze maatschappij, is dit voor jullie ook belangrijk?

De ideale maatschappij voor ons is een wereld met wereldleiders die beseffen dat er maar één aarde is waar we allemaal op moeten leven, zolang er landen of werelddelen of godsdiensten alleen hun eigenbelang verdedigen zal er nooit vrede en welvaart voor iedereen zijn.

Wat ons ook beangstigt is de verrechtsing en de toenemende onverschilligheid van onze samenleving. Rita's grootvader heeft nog mee gevochten voor democratie en algemeen stemrecht. Vreselijk hoe ongeïnteresseerd, vooral de jongeren, daar vandaag tegenover staan.

Vrije meningsuiting blijft een actueel onderwerp, waar liggen de grenzen voor jullie?

Vrijheid van meningsuiting zonder angst voor represailles. Een mening of gedachte kan je niet verbieden. De invloed van een belabberde journalistiek die enkel sensatiegericht is en enkel leescijfers nastreeft, zonder degelijk voorafgaand onderzoek, is vaak lasterlijk en bevooroordeeld. Dat maakt dat er meer "fake news" is dan waarheidsgetrouw. Helaas gaan de mensen er nog altijd van uit dat wat in de krant staat, ook juist is.

Is er nog tijd voor iets anders of welke dromen hebben jullie nog?

Hopen dat er toekomst zit in de ondernemingen van de kinderen en dat ze, evenals de kleinkinderen, een mooie toekomst hebben. Wijzelf dromen van een gezonde, gezellige oude dag met familie en vrienden, en geregeld nog een reisje.

Bedankt Rita & Mathieu

Expo “BEWEGING” in het Vrijzinnig Huis Koksijde

Vier lokale beeldende kunstenaars gaan in dialoog met elkaar en het publiek rond het thema ‘Beweging’, een begrip dat zeer veel vormen kent. De tentoonstelling is dan ook een ontdekking van een diverse waaier van beeldende artistieke uitdrukkingen.

Daar waar menig toeschouwer vooral bewegende beelden verwacht wordt het accent gelegd op andere invullingen: kleurcompositie, lijnvoering en vormtaal die dynamiek in het werk teweeg brengen.

Kijken naar kunst vraagt een open blik en stimuleert het ‘anders’ denken. Het noopt ons tot waarnemen dat verder gaat dan de onmiddellijke herkenning van de dingen.

De vier kunstenaars werden dan ook geselecteerd op basis van hun persoonlijke benadering ten opzichte van het thema.

Tijdens de **artist talk** op zondag 26 oktober geven ze zelf toelichting bij hun werk en communiceren met het publiek.

Deelnemende kunstenaars

Greta Cambier schildert composities die het midden houden tussen realiteit en abstractie. Haar schilderkunstige benadering behandelt een ruim spectrum, gaande van gestueel tot een verstilde penseeltoets.

Elsy Geryl legt beweging vast via fotografie. De beweging is zowel letterlijk waar te nemen, maar slaat ook op de emotionele beweging die de toeschouwer ondergaat.

Alexander Pylyser werkt graag op grote tot zeer grote formaten. Zijn tekeningen en grafiek zijn vaak compositorisch zo opgebouwd dat het oog van de toeschouwer verplicht in beweging komt.

Marc Van Thienen is een artistieke duizendpoot die zowel met grafische voorstellingen als met beeldhouwwerk (en mengvormen) beweging suggereert; soms letterlijk maar evenzeer via verrassende beeldende middelen.

Kunst - Zinnig

een initiatief van

II - BEWEGING

**Greta Cambier, Elsy Geryl,
Alexander Pylyser, Marc Van Thienen**

vrijdag 17 oktober | 19.30 | vernissage

*welkom door Joeri Stekelorum, voorzitter Vrijzinnig Huis Koksijde
toelichting bij de werken door Els Desmedt, ere-directeur Westhoekacademie, curator
receptie*

zondag 19 oktober

*11.00 – 12.00 | Muziek & Dans met leerlingen van StapWest
12.00 – 13.30 | aperitiefmoment*

zondag 26 oktober

15.00 | Artist talk – gesprek met de kunstenaars

***De tentoonstelling is te bezoeken op
zaterdag 18 en 25 oktober van 14 – 17u en op zondagen 19 en 26 oktober 11-17u***

Locatie | Vrijzinnig Huis Koksijde, Galloperstraat 48, 8670 Koksijde

Info | info@vrijzinnighuiskoksijde.be

Inschrijven | inschrijven voor de vernissage via info@vrijzinnighuiskoksijde.be, voor 14 oktober

Kostprijs | gratis, met uitzondering van de dranken tijdens het aperitiefmoment op zondag

KUNST-ZINNIG is een initiatief van Vrijzinnig Huis Koksijde, dat lokale kunstenaars een forum biedt om met elkaar én met het publiek in dialoog te gaan. Een happening waar verbinding tussen mensen en de deelnemende kunstenaars het doel is, naast reflecteren door én participeren van het publiek. Communicatie én beleving staan centraal. Kijken én zien... Een eigen-zinnig project. Elk jaar staat een ander vrijzinnig-humanistisch thema centraal.

Vrijzinnig Huis Koksijde
Galopperstraat 48, 8670 Koksijde
Tel. 058 52 08 94
vrijzinnighuiskoksijde@gmail.com

huishvandeMens Koksijde
Galopperstraat 48, 8670 Koksijde
Tel. 058 52 08 94
koksijde@demens.nu

Willemsfonds Koekelare
contactpersoon: André Laveyne
Brugse Heirweg 17
8680 Koekelare
Tel. 051 58 07 41
andre.laveyne@hotmail

huishvandeMens Diksmuide
Esenweg 30, 8600 Diksmuide
Tel. 051 55 01 60
diksmuide@demens.nu
www.demens.nu

**Willemsfonds
Veurne-De Panne-Koksijde**
contactpersoon: Ivan Winnock
Sasstraat 7, 8630 Veurne
Tel. 058 31 23 57
ivan.winnock@skynet.be

Vrienden van het GO! Westhoek
contactpersoon: Annie Decler
14e Artilleriestraat 7
8600 Diksmuide
Tel. 051 50 15 33
vriendengo.westhoek@gmail.com

**Humanistisch Verbond
Westhoek**
contactpersoon:
Christian Asseloos
Ramskappellestraat 49
8620 Nieuwpoort
Gsm 0475 454039
chr.asseloos@skynet.be

**Humanistisch Verbond
Koekelare-Diksmuide**
contactpersoon:
André Laveyne
Brugse Heirweg 17
8680 Koekelare
Tel. 051 58 07 41
andre.laveyne1@telenet.be

**Mensen & Wetenschap
Westkust**
contactpersoon:
Marc Mortier
Astridplein 3-401
8670 Koksijde
Gsm 0475 97 21 98
marc-mortier@telenet.be

vzw Panne Instituut
contactpersoon:
Marc Bossuyt
Westhoeklaan 60
8660 De Panne
Gsm 0474 50 20 47
bosmarc@outlook.com

**Vermeylenfonds
Koksijde-Oostduinkerke**
contactpersoon:
Eugeen De Picker
Berthastraat 8, 8670 Koksijde
Gsm 0475 28 05 30
eugeen.de.picker@telenet.be